

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

57. koosolek.

9. mail 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.
3. Teadaanne Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse väljakuulutamise seismapaneku nõudmise asjas.
4. Lõhkeainete, kaltsium-karbiidi, atsetüleeni, laskeriistade ja püssitongide seadus — redaktsioon.
5. J. Voiman'i küsimine Vabariigi Valitsusele söödismaade korraldamise kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine küsimisele.
6. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele linnavolikogude Eesti tööliste partei j.n.e. rühmade likvideerimise kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele.
7. J. Voiman'i, J. Piiskar'i, O. Gustavson'i ja A. Usai arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Võru õpetajate seminari sulgemise kavatsuse kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele.
8. Välisteenistuse seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

Sekretäri esimese abi A. Tõllassepa ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — lõhkeainete, kaltsium-karbiidi, atsetüleeni, laskeriistade ja püssitongide seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Teatamine muudatusest Riigikogu koosseisus.

Sekretär: Riigikogust on tagasi astunud 7. mail 1930 Theodor Pool tööerakonna Pärnumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu tõist on osa võtma kutsutud Oskar Kask.

3. Teadaanne Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse väljakuulutamise seismapaneku nõudmise asjas.

Sekretär: 12. aprillil 1930 esitati Riigikogu juhatusel 26 Riigikogu liikme poolt kirjalik teadaanne Riigikogu poolt 12. aprillil 1930 vastuvõetud Riiklikkude põllumajanduslikkude laenude liitmise seaduse muutmise ja täiendamise seaduse väljakuulutamata jätmise kohta kahe kuu kestes. Kuna Riigikogu kodukorra § 58. ettenähtud 7 päeva jooksul ei ole ühinenud rohkem Riigikogu liikmeid seismapanemise nõudmisega, kuulutab Riigikogu juhatus välja tähendatud seaduse.

Koosolekut hakkab juhutama Esimees **K. Einbund**.

4. Lõhkeainete, kaltsium-karbiidi, atsetüleeni, laskeriistade ja püssitongide seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Freiberg**.
Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

5. J. Voiman'i küsimine Vabariigi Valitsusele söödismaade korraldamise kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine küsimisele.

J. Voiman (stp, loeb):

1. Kas loeb Vabariigi Valitsus normaalseks nähteks, et üle 37.000 hektaari põllumaad seisab söödis ajal, mil kasutamiskõlbliku maa puudus äärmiselt suur?

2. Kui mitte, miks viivitab siis Vabariigi Valitsus seisukoha võtmisega sotsialistide poolt juba 16. detsembril 1929 Riigikogule esitatud söödismaade maksustamise seaduse kohta?

3. Kui Vabariigi Valitsusele sotsialistide poolt esitatud seaduseelnõu vastuvõtmatu, kas ja millal kavatakse ta siis esitada oma poolt seaduse söödismaade korraldamiseks?

Põllutööminister **A. Kerem**: Austatud Riigikogu liikmed! Söödismaade korraldamise kohta esitatud eelnõu ei ole praegusel kujul Vabariigi Valitsusele vastuvõetav. Kuna aga küsimuse lahendamine iseenesest väga tähtis võib olla, ei ole ka valitsus õigeks

pidanud esitatud eelnõule ainult eitava seisukohaga vastata. Valitsusel on soov, see küsimus igakülgsest läbi kaaluda, see küsimus põhjalikult läbi töötada ja siis ka vastavate ettepanekutega esineda, kuid see nõuab juba pikemat aega.

6. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele linnavolikogude Eesti tööliste partei j.n.e. rühmade likvideerimise kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Kohtu- ja siseministri otsusega on likvideeritud Eesti tööliste partei j. n. e. rühmad Tallinna, Tartu, Narva ja Pärnu linnavolikogudes. Kohtu- ja siseminister põhjendab oma otsuse eelkäivale Eesti tööliste partei sulgemise otsusele ja Riigikorra kaitseseaduse § 3-le, mis annab ministriile õiguse volikogude rühmade lõpetamiseks, kui need rühmad esitatud ühingute, seltside või rühmituste poolt, mis suletud riigivastase tegevuse pärast.

Riigikorra kaitseseaduse arutamise puhul Riigikogus avaldas seaduse § 3. kohta eelnõu algataja siseminister K. Einbund järgmist (II Riigikogu protokoll nr. 194 (11): „§ 3. oleks raske nii mõista, et ilmtingimata kõik omavalitsuste esinduskogudes olevad, arvatavad riigivastased organisatsioonid, kõrvaldatakse. Esinduskogude teatavate liikide kohta peab tehtama erimäärus, nimelt motiveeritud erimäärus, kui kõik andmed selleks olemas, et see rühm või rühmitus on kuritegelisele alusele kaldunud.“ „Iga otsuse tegemisel peab selgitama need asjaolud, mis põhjust andsid otsuse tegemiseks.“

Neist seletustest kui ka § 3. tekstist selgub, et Riigikorra kaitseseaduse § 3. tuleb mõista nõnda, et siseminister peab igakord, kui ta ühe või teise volikogu rühma likvideerimise otsuse teeb, enne otsuse tegemist kõik andmed koguma, neid oma motiveeritud otsuses tähendades, et just likvideeritav rühm on kaldunud kuritegelisele alusele. Teatava erakonna sulgemine annab küll aluse likvideerimise otsuse tegemiseks ka volikogude rühmade kohta, kuid erakonna sulgemine veel ei tähenda seda, et likvideerimisele kuuluvad volikogude rühmad iseenesest. Seesuguse likvideerimise otsuse tegemisel tuleb enne jõuda selgusele, et ka rühm ise või tema liikmed on avaldanud riigivastaseid tegevusi.

Kohtu- ja siseministri otsuses Eesti tööliste partei j. n. e. linnavolikogude rühmade sulgemise kohta ei leidu aga mingeid põh-

jendatud andmeid, et need rühmad oleksid oma tegevuses avaldanud kuriteo tunnemärke. See otsus on veel rohkem põhjendamatu seepärast, et suletud volikogude rühmad esinesid mitme organisatsiooni koonduse nimetuste all, millest ainult üks — Eesti tööliste partei — suletud Kohtu- ja siseministri eelkäiva otsusega.

Leides, et Kohtu- ja siseministri otsus ei ole kokkukõlas maksvate seadustega, ning et minister on oma täitmisele pööratud otsusega seadusevastaselt muutnud linnavolikogude koosseise, pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmiste küsimistega:

1. Kas loeb Vabariigi Valitsus end solidaarseks Kohtu- ja siseministri ebaseadusepärase otsusega Eesti tööliste partei j. n. e. linnavolikogude rühmade likvideerimise suhtes Tallinnas, Tartus, Narvas ja Pärnus.

2. Kui mitte, siis milliseid samme kavatses Vabariigi Valitsus astuda tähendatud otsuse tühistamiseks?

Tallinnas, 7. mail 1930.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel: A. Jõeäär. Oskar Gustavson. J. Klesment.“)

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Härra Kohtu- ja siseminister on Riigikorra kaitseseaduse § 3. põhjal otsustanud maksvusetuks tunnustada kõik linna-, maa-, alevi- ja vallavolikogude 1929. ja 1930. aastatel esitatud „Eesti tööliste partei“ nime all, või tema nimega ühendatud rühmituste kandidaatide nimekirjad (J. Soots, põl: Ehk rahvasõnas — kommunistide nimekirjad.) ning lõppenuks lugeda nende nimekirjade järgi valitud esindajate volitused. Selle tagajärjel lahkub Tallinna linnavolikogust 14 liiget, see on umbes 16% kogu volikogu koosseisust, ja teistes linnades veidi vähem.

Kahtlemata on Riigikorra kaitseseaduse § 3, tarvitades härra sõjakohtu prokurööri tärminoloogiat, üks rängeim skorpion. (K. P ä t s, põl: Skorpion on väike loom.) Aga salvab õige kõvasti, ja see skorpion, kellest räägin, annab võimaluse tühistada põhiseaduse § 76. ettenähtud omavalitsuse üksuste esindusekogude, valimiste aluseks võetud proportsionaalsuse põhimõtte seega, et valimised tagantjärele osaliselt tühistatakse ja pealegi administratiiv võimu poolt. Järelikult tabab see skorpion õige kibedasti kodanikkude põhiseadusega kindlustatud põhiõigusi ja tabab rängalt ka meie demokraatliku korra põhialuseid.

Kuid peale selle ei saa jätta märkimata ka seda, et seesama § 3. vastolus on ka kõige elementaarsemate õiguse algmõiste-

tega. Kriminaal-kohtupidamise seaduse järgi, mis selles osas veel on püsinud meil muutmata õndsast tsariajast, kannab igaüks ise oma tegude eest vastutust. Siin karistatakse aga isikuid, kes üldse midagi seadusevastast korda ei ole saanud, keda vastutusele võtta ei saa ka kõige kergema seaduse paragrahvi järgi, ja võetakse neilt õigus valitud olla, passiivne valimisõigus, mida ainult kõige rängemad kurjategijad kaotavad. Heidetakse nad omavalitsuste esindusekogudest välja, ilma et väljaheidetud isikuile üldse mingit süüdistust ette pandaks.

Tagantjärele kandidaatide nimekirjade tühistamisega nuheldakse neid kümneid tuhandeid kodanikke, kes valimistel oma huvide kaitsmise usaldanud isikuile, kellele muud ei saa ette heita... (K. P ä t s, põl: Et nad seda riiki ei taha.) Siis antakse nad kohtu kätte, kui nad seda riiki ei taha, — kui seda, et nad tööliste, kehvikute ja teiste nimekirjas kandideerinud. (Kaitseminister O. K ö s t e r: Raske ülesanne on Teil, härra Jõeäär, täna!)

Kaugemale minu arvates demokraatliku korra põhialuste ja õiguse algmõistete eitamises on võimata minna, olgu siis, kui tahame täiesti demokraatia maski ning viigilehed maha heita ja fashismi õige näoga esineda. (J. S o o t s, põl: Või tööliste diktatuuri maksuma panna.) Ükskõik, missuguse diktatuuri; ega töölisel üksi diktatuuri ei poolda, härra kindral ja tema mõtteosalised ka. (K. P ä t s, põl: Ühendriikes kohus otsustas kommunistid riigikodanikkude hulgast kustutada.) Ühendriikes on oma põhiseadused, ja meil Eestis on oma põhiseadus. (K. P ä t s, põl: Demokraatlik kord ikka. — J. S o o t s, põl: Meil tuleks täiendada.) Härra kindral soovib juba ammugi põhiseadust täiendada. Niikaua aga, kui seda ei ole täiendatud, satutakse sellega sagedasti vastollu, samuti kui käesoleval korral.

Sellest peaks selge olema, et seaduse käsitamisel äärmise ettevaatlikkusega tuleb talitada. Loomulik oleks, et niisugust „skorpioni“, mis riigikorra kindlustamise ja kaitsmise asemele kodanikkudes usku sellesse korda kõigutab, üldse ei tuleks tarvitada, kuid veel selgem on, et sääraseid drakoonilisi seadusi ei saa tõlgitseda laiendavalt.

Käesoleval korral on aga seda tehtud.

Arupärijad ei hakka puudutama küsimust, kas Eesti tööliste partei tegevuses vormiliselt olid need tunnused, mida Riigikorra kaitse-seaduse §§ 1 ja 2 ette näevad ja mis õiguse annavad siseministrile parteid sulgeda. Selle suletud partei liikmed võivad ise, kui nad seda tarvilikuks peavad, seaduses on selleks tee ette nähtud, küsimuse selgitamiseks sam-

me astuda. See ei ole meie ülesanne. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Aga miks nad, härra Jõeäär, käesoleval korral seda ei võiks?)

Senikaua, kuni suletud parteiliikmed seda küsimust ei ole selgitanud, jääb partei müdugi suletuks, sellest ei järgne aga veel sugugi, et Kohtu- ja siseministri samm, mida arupärimise-ettepanek käsitab, oleks õigustatud. See on hoopis iseküsimus.

Omavalitsuse esindusekogude rühmade likvideerimine on õigustatud Riigikorra kaitse-seadusega ainult: 1) kui suletud ühing on esindatud omavalitsuse volikogus tema kandidaatide nimekirja järgi valitud liikmetega; 2) kui mõni omavalitsuse esindusekogusse kuuluv rühm on oma tegevuses kaldunud Riigikorra kaitse-seaduse § 1. ettenähtud tegevusele. Nii on siin kaks võimalust.

Käesoleval korral ei saa teine võimalus kõne alla tulla, sest ministri otsus on põhjendatud ainult Eesti tööliste partei sulgemisele, ja järelikult oleks võinud kõne alla tulla ainult Eesti tööliste partei poolt valimistel esitatud kandidaatide nimekirjade järgi valitud esindajate volituste lõppenuks tunnustamine.

Mul ei ole kõiki nimekirju käepärast, nagu need Riigi Teatajas välja kuulutati. Tähtsamad tagajärgede poolest on Tartu ja Tallinna nimekirjad. Tartus on esitatud: „Eesti tööliste partei, töötatööliste ja iseseisvate töölisühisuste nimekirja“, seega on ta kuidagiviisi Eesti tööliste partei nimega ühendatud ning selle põhistusega Kohtu- ja siseministri poolt tühistatud. Tallinnas aga ei ole ühtki nimekirja, mis ühenduses oleks Eesti tööliste partei nimega, üldse esitatud. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Kuidas? Kus?) Riigi Teatajas on see nimetus välja kuulutatud, härra minister. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Härra Jõeäär, Te peaksite hilisemaid Riigi Teatajaid ka vaatama.) Sunnitud on volikogust lahkuma ministri laiendava seletuse põhjal „Tallinna tööliste ja kõigi palgateenijate“ nimekirja järgi valitud 14 linnavolinikku. Niipalju kui mul teada on, ei ole ka muusisulist pealkirja see kandidaatide nimekirja kandnud. (V a h e l h ü ü e paremalt poolt.) Seal on mitmesugused seletused klambrites juurde lisatud, aga see ei ole nimekirja pealkiri. Seega on siis vähemalt Tallinna linnavolikogu ühe osa volinikkude volituste tühistamine minu arvates täiesti ebaseadusepärane. Ja mida peaksid siis need Tallinna töölisel ja palgateenijad säärasest sammust järeldama, kes nimekirja poolt hääletasid? Nad võiksid järeldada ainult seda, et nad nüüd Kohtu- ja siseministri poolt on

sunduslikult arvatud Eesti tööliste partei liikmeteks. Säärase seaduserikkumise vastu, nagu meil õigus seda nimetada, mille tagajärjeks oli pealinna omavalitsuse esinduskogu koosseisust 16% pahempoolse ilmavaataga kodanikkude esindajate väljaheitmine, on Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmal põhjust samuti protesteerida, kui neil meie partei liikmetel, kes kuuluvad Tallinna linnavolikogu rühma.

Mis puutub aga teistesse nimekirjadesse, kus Eesti tööliste parteiga ühinenud ka teised rühmitused, siis ei saa ka nende suhtes tarvitada § 3. I lõiget, vaid kõne alla võiks tulla ainult sama paragrahvi II lõike tarvitamine, see tähendab juhul, kui need rühmad oma tegevusega selleks põhjust andnud. Seni pole aga seda märgata olnud üheski rühmas, ja isegi kodanlik ajakirjandus kriipsutab alla, et ka Tallinna, see tähendab pealinna, tööliste partei rühm, kelle kohta sulgemise otsus tehti, on ennast väga tagasihoidlikult üles pidanud ja väga pai oma teotsemises olnud. (J. Soots, põl: Paid poisid, jah!) Seda kirjutab „Päevaleht“.

Kui aga härra siseministril Eesti tööliste partei nimega ühenduses olevate nimekirjade suhtes tema arvates vormiliselt peaks õigus olema, siis on meil seda rohkem põhjust küsida, mis pärast lasti omalalal sääraseid nimekirju valimistel üldse esineda. Riigikorra kaitseseaduse järgi ei või valimistel üldse kandidaatide nimekirju esitada seesuguste organisatsioonide või kodanikkude rühmade poolt, kelle tegevuse sihiks on see, mida härra Kohtu- ja siseminister Eesti tööliste parteile süüks annab. (J. Soots, põl: Kui aga siht pärast selgub?) Kas tõesti selle paari kuu jooksul see siht on selgunud, härra kindral teab väga hästi, keda nende all mõeldi. (J. Soots, põl: Siis oli teada küll!) Siis aga lasti neid rühmitusi rahulikult esineda, lasti valimisteks kihutusetööd teha, ja kodanikkude arvates, kes nende poolt hääletasid, oli kõik korras. Alles nüüd, kui valimiste tagajärjed välja kuulutati, kui valimised kinnitati, nüüd alles tullakse sulgemisega. Ja muidugi, see on arusaadav, kui enne valimisi oleks see samm astunud ja nimekirjad kõrvaldatud, siis oleksid kodanikud, kes pahempoolse ilmavaataga, oma hääled mõnele teisele pahempoolsele parteile võinud anda, ja ei oleks säärast pahema tiiva kastrerimist saanud ette võtta, kui see nüüd sündis. Kui härra Kohtu- ja siseministril vormiliselt õigus on käesoleval korral, siis peab konstaterima, et on tegemist järjekorralise teadliku provokatsiooniga, mille ohvriks langenud tunduv osa pahempoolse ilmavaataga kodanikke. Demokraatlikus riigis

ei saa valitseda provokatsiooniliste võtetega, mis meil süsteemiks kujunemas, sest see juhtumine ei ole ainuke. Meil on kujunenud olukord sääraseks, nagu tuntud valmis, kus karu kärpse ära hirmutamiseks magajalt virutab sellele kivimürakaga pähe, nii et kärpsega ühes ka mehe-pealuu puruneb. Ka meil on selle sammuga purustatud kodanikkude usk demokraatlikku riigikorda, ning purustatud selle demokraatliku riigi alustoad. Kölavad sõnad ja ilus jutt demokraatiast on muutunud janditamiseks. Mida siis lõpuks Riigikorra kaitseseadus kaitsma peab, kui põhiseaduslikku korda enam olemas ei ole, ja sellest ainult mingisugune eesli vari järele jäänud? Kui seisukord säärane, siis peab küll iga demokraatlikult mõtlev kodanik, kellel meie riigi tulevik tõsiselt südamel seisab, meie riigi tuleviku pärast mures olema. See küsimus, mida praegu käsitleme, on väga tähtis küsimus — ma loen selle üheks tähtsamaks, mis Riigikogus arutusel olnud. Selles küsimuses peaks selgus valitsema ja sellelt seisukohalt välja minnes peaksid kõik Riigikogu liikmed seda arupärimist toetama.

Arupärimine võetakse vastu 25 Riigikogu liikme toetusel.

Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolevale arupärimisele ei peaks öieti Vabariigi Valitsusel midagi vastata olema, kuna arupärimises pöördud Vabariigi Valitsuse poole, need sammud aga, mida ette heidetakse, on astunud Kohtu- ja siseministri, kui kindral-kuberneri õigusi käsitava isiku poolt, kelle võimkonnas tehtud otsuste kohta Vabariigi Valitsusel midagi öelda ei ole. Meie seadustes on kord ette nähtud, kuidas kodanikud kohtuteel kindral-kuberneri otsuste peale kaevata saavad. (A. Jõeäär, stp vahelhüüe.) Teie ehk lubate mulle kõneleda, mina Teid ei seganud. Seepärast ei oleks valitsusel, kellel õigust ei ole nende volituste kasutamiseks, mida seadused kindral-kubernerile andnud, ka käesoleval korral midagi öelda. Et aga härra Jõeäär küsimuse seadnud niisugusele alusele, mida ükski valitsus, kes Eesti riigi julgeoleku eest vastutada tahab, omaks võtta ei või, siis pean oma kohuseks sellele arupärimisele Vabariigi Valitsuse nimel järgmist vastata.

Käesolevas asjas on Kohtu- ja siseministri poolt tehtud kaks otsust. Esimene otsus on pärit 5. aprillist, millega suletud Eesti tööliste partei. Tema sulgemise põhjusteks on olnud järgmised asjaolud. Kohtu- ja siseministeriumis tarvitada olevate kindlate andmete põhjal on selgunud, et Eesti tööliste partei on:

1) esinenud IV Riigikogu valimistel, et saata Riigikogusse oma esindajaid ja sellest tekkivaid võimalusi kasutada riigivastase kihutusetöö tegemiseks;

2) järjekindlalt arendanud Eesti Vabariigi iseseisvust eitavat propagandat ja ässitanud rahvast vaenule maksva riigi- ja ühiskondliku korra vastu, milleks Eestimaa kommunistliku partei ainelisel toetusel andnud välja partei häälekandjat ja levitanud broshüüre ning lendlehti, milles avaldanud kommunistliku salaorganisatsiooni kihutuseartikleid ja üleskutseid, ja korraldanud rahvakoosolekuid, kus parteitegelased esinenud riigivastaste kõnedega, mille eest nad võetud kohtulikule vastutusele;

3) organiseerinud rühmitusi vastavalt Eestimaa kommunistliku partei sihtidele;

4) püüdnud organiseerida tänavarahutusi 1. aug. 1929 ja 6. märtsil 1930 eesmärgiga, kutsuda esile riigivõimule vastuhakkamisi ja tekitada rahutusi, milleks korraldanud kihutusekoosolekuid ja levitanud üleskutseid;

5) hoidnud parteiruumides ja võimaldanud seal levitada Eestimaa kommunistliku partei põrandaaluseid lendlehti, milles rahvast kutsutakse osa võtma keelatud tänavademonstratsioonist ja vastu hakkama valituse korraldustele.

Neil põhjustel on Kohtu- ja siseminister otsustanud Eesti tööliste partei sulgeda. Selle otsuse vastu oli võimalik asjasthuvitatud isikuil administratiiv-kohtu korras ühe kuu jooksul kaebust avaldada vastavates kohtuasutustes. Seda tehtud ei ole, ja seega on need inimesed selle otsuse enda kohta õigeks võtnud, ja seepärast on otsus ise seadusejõusse astunud.

Kohtu- ja siseministeriumile on edasi selgunud, et Eesti tööliste partei oma tegevuse ülesannete teostamiseks ei ole üksi leppinud selle tööga, mis ta teinud põrandaal, vaid on viinud need sihid ka oma esindustesse, Riigikogusse ja volikogudesse. Seepärast otsustas Kohtu- ja siseminister 26. aprillil need esindused likvideerida.

Arupärijad on ette toonud, et käesoleval korral ei ole Kohtu- ja siseminister talitanud seaduses ettenähtud alustel, see tähendab — on talitanud seadusevastaselt. Arupärijad oma arupärimise-ettepanekus, kui ka arupärimise põhistaja rkl. Jõeäär, toovad seda ette, et käesoleval korral olevat tarvis iga omavalitsuse esindusekogu rühma kohta otsust eriliselt motiveerida. Härra Jõeäär läks isegi niikaugemale, et arvas, et seda peaks tege-ma ka iga tegelase kohta üksikult. Siin peaksin küll vahele küsima, et mis jaoks siis meil üldse Riigikorra kaitseseadust vaja

oleks? Kui inimeste süüd täpselt kindlaks saab teha ja nad kohtu poolt karistamist leiavad, siis loomulikult kaotavad need inimesed oma valimisõigused, ja ei ole põhjust ega alust enam rühmi volikogudes likvideerima hakata.

Sellelt seisukohalt välja minnes peab ütleva, et see härra Jõeääre põhjendus motiveeritud otsuse kasuks ära langeb.

Edasi on arupärijad juhtinud tähelepanu sellele, et Kohtu- ja siseminister oleks pidanud omavalitsuste rühmituste sulgemisel näitama üksikasjalikult need seadusevastased sammud, millised need rühmitused astunud. Selle põhjenduseks on tugetud muu seas minu lugupeetud ühe eelkäija üksikutele väljanopitud lausetele tema kõnest. Pean ütleva, käesoleval korral on Kohtu- ja siseministerium, enne kui ta selle sammu astunud, seda juriidiliselt väga põhjalikult kaalunud, ja mul on võimalus Riigikogule ette kanda arvamine, millise neil kaalutlustel teiste Kohtu- ja siseministeriumi tegelastega koos võtnud Kohtu- ja siseministeriumi kodifikatsiooni osakonna direktor. Omal ajal, nagu Riigikogu stenogrammidest selgub, kui Riigikorra kaitseseadus 1925. a. vastu võeti, on Riigikogus olnud väga mitmesuguseid motiveeritud seaduse § 3. kohta. Need arvamised on väga lahku läinud, ja seepärast ei ole õige, kui arupärijad ainult ühe neist välja nopivad. Muu seas ütleb ministeriumi kodifikatsiooni osakonna direktor teiste motiivide hulgas, kus ta põhimõtteliku seisukoha võtab käesoleva küsimuse kohta, järgmist:

„Riigikorra kaitseseaduse § 3. järgi ei ole nimekirjade maksvusetuks tunnustamine siseministri õigus, vaid kohus, niisama nagu see on ka Riigikogu kohus Riigikogus oleva rühma nimekirja maksvusetuks tunnustamise kohta, (Riigikogu valimissead., praegu § 47 RT 16 — 1926) sest mõlemal korral on redaktsioon ühesugune: „siis tunnustatakse ... maksvusetuks ... siseministri määrusega“ (§ 3) ja „siis tunnustab Riigikogu oma otsusega ... maksvusetuks“ (§ 37²). § 3. kohta tegi rkl. Luur ettepaneku, võtta „siis võib tunnustada“, mis oleks võimaluse andnud ka mitte tunnustada, kuid see ettepanek lükkati Riigikogus tagasi, ja seega asuti teadlikult seisukohale, et maksvusetuks tunnustamine peab alati § 2-le järgnema.“

Nagu sellelt seisukohast näha, on Kohtu- ja siseminister talitanud täiesti seadusepäraselt. Kuid kui see seisukoht ei peaks aga olema vastuvõetav arupärijaile, siis olgu tähendatud, et ka sellelt seisukohalt, nagu arupärijad juriidilisi asju mõistavad, Kohtu- ja siseministerium on teinud kõik, mis Kohtu-

ja siseministeeriumi kohus. Oma määruses 26. aprillist s. a. on Kohtu- ja siseminister üldiselt juhtinud tähelepanu ja toonud põhistsi, mis aluseks olnud Eesti tööliste partei sulgemisele. Ühes sellega on samas määruses öeldud, et tööliste partei, koos tema alla kuuluvate osakondadega, on samase tegevuse omaks võtnud, mille pärast ka Kohtu- ja siseminister ei saa teisiti talitada, nagu seda ette näeb Riigikorra kaitseeaduse § 3. Seega on motiveeritud otsus olemas, mida arupärijad nõuavad. Mis puutub Eesti tööliste partei rühmadesse linnavolikogudes, siis luban endale hiljem selle juurde mõne sõnaga tagasi tulla, et näidata, et need rühmitused ei olnud üksi Eesti tööliste partei osakonnad-pesad ja osakonnad-rakukesed, vaid olid isegi midagi rohkem. Need olid rakukesed põrandaaluseks tööks, mille kaudu põrandaalune kommunistlik partei oma tegevust avaldas. (A. J õ e ä ä r, stp: Tallinna linnavolikogus küll märgata ei olnud.) Ma tulen ka selle juurde. Ministeeriumil ei olnud kõiki praegusi andmeid linnavolikogude valimise ajal, alles viimaste kuude selgitused on andnud need andmed Tallinna ja teiste linnade valimiste ja kandidaatide nimikirjade kohta. See materjal tuli hiljem, ja alles siis võisime täpselt näha, milliste lindudega ja milliste pesadega meil tegemist. Nimelt on selgunud, et Eesti tööliste partei on kestvalt seisnud ühenduses Eestimaa kommunistliku partei nimetuse all Eestis teotseva salaorganisatsiooniga, kelle eesmärgiks on Eesti Vabariigis põhiseadusega maksmapandud riigikorra ja olemasoleva ühiskondliku korra vägivaldne muutmine. See ühendus muutus eriti intensiivseks nimetatud partei III kongressi järele, mis peeti 12.—14. jaanuarini 1929, ja avaldus selles, et vähem kui partei tegevuseavaldus oli juhitud põrandaalusest kommunistlikust salaorganisatsioonist. Partei juhatus ei võtnud ette ühtki sammu enne, kui see oli heakskiitmise leidnud põrandaall. Veel enam: Eesti tööliste partei seisis täielikult kommunistliku salaorganisatsiooni käsutuses ja viimaselt saadud juhtnõõride ja korralduste järgi ta 1) esines IV Riigikogu valimistel, et saata Riigikogusse ja omavalitsustesse oma esindajaid ja sellest tekkivaid võimalusi kasutada riigivastase kihutusetöö tegemiseks.

Ma olen eelpool üldiselt näidanud, lugupeetud Riigikogu liikmed, juba neile viiele punktile, milles kokku võetud Eesti tööliste partei rühmade tegevus, mille vastu Kohtu- ja siseminister välja astuma pidi ja nende rühmade likvideerimise otsuse tegi. Need on aga ainult üksikud Eesti tööliste

partei tegevuseavaldused, kõikide loetlemine viiks pikale. Ka ei õnnestunud Eesti tööliste parteil kõigi kommunistlike salaorganisatsioonide soovide ja korralduste realiseerimine, kuid seda mitte parteitegelaste tahtepuuduse ega vastuseismise tõttu. Takistused tulid teisalt, peamiselt laialiste töölishulkade osavõtmatusel. Kommunistliku salaorganisatsiooni juhid ja tegelased kirjutasid aga selle Eesti tööliste partei juhtide saamatuse arvele, millest tekkisid endivahelised tülid ja riid, mis avalikkuselegi saanud teatavaks. Ometi see ei takistanud samas suunas edasi teotsemist. Peale endivahelisi seletusi, õiendusi ja sageli noomitusi arendati riigivastast tegevust edasi.

Kommunistliku salaorganisatsiooni käsuõigusi Eesti tööliste partei tegelaste üle iseloomustab kujukalt üks seletuse nõudmine nende saamatuse üle, mis põrandaalt Eesti tööliste partei rühmade tegelastele saadetud, ja kust muu hulgas järgmist loeme:

„Millal saite minult 1. augusti läbiviimise plaani?

Kelle poolt tehti ettepanek niisuguseid härrasnahka mehi 1. augustil N. Liitu tööliste nimel rääkima saata, kellel tööliksklassiga mingeid ühiseid huve pole, kellel esimesel kohal taskuhuvi ja mustaäriajamine, ning kes neid valis?

Mis otstarbeks kulutasite summa, mis oli Riigikogu kautsjoniks määratud?

Kuupalju kulutasite 1. aug. peale ja kas tulite omadega välja?

Mis mõttes käite tööliste hulgas juuatais peaga ringi, nagu see oli am. üh. kesknõukogu ekskursiooni ajal Kapa-Kohilas, mis täiesti häbematu?“

Austatud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et sellest väikesest näitest peaks Riigikogul ja arupärijatel küllalt selge olema, missuguse organisatsiooniga meil käesoleval juhtumisel tegemist. Kas võib peale selle keegi veel küsida, kas on Eesti tööliste partei oma rühmadega iseseisev organisatsioon või käsualune palgaline, kellele kõiksuguseid häbematusi võib näkku laduda ja kõige kibedamalt vitsu anda, isegi hullemlalt, kui halvad emad oma lastele? (K. P ä t s, põl: Isegi täisealistele ei lubata nõnda!)

Üks viimastest juhtnõõridest Eesti tööliste parteile ja teistele Vaksali puisteel asunud organisatsioonidele kommunistlikult salaorganisatsioonilt oli juhtnõõr käesoleva aasta 1. mai demonstratsiooni organiseerimiseks, mis nõudis üldiselt seda, et Eesti tööliste partei oma organitega kõik korraldused peab täielikult kokkukõlas tegema

põrandaaluse kommunistliku parteiga. Selles juhtnõoris on ette nähtud täielikult kord, kuidas rongikäigul talitada tuleb, missuguseid aktiivseid väljaastumisi ette võtta, missugusel kujul provotseerida üksikuid rahvahulki teiste vastu, missugusel lubamatul kujul valitsuse vastu üles astuda. (M. Martna, stp: Minu kõrvu on kostnud kuuldused, et neil koosolekuil võetakse vastu politseiagentide ettepanekud ja kommunistide ettepanekud.) Jah, härra Martna, minu kõrvu ei ole see kahjuks kuuldunud. (V a h e l h ü ü e: Missugusel koosolekul? Kust härra Martna seda teada sai?) Seda ma ei tea, see on härra Martna saladus.

Kohtu- ja siseministeeriumil võis tekkida üks kaalutus, kas pärast seda, kui niiviisi inimestele etteheiteid tehti ja nendega kui väikeste lastega ümber käidi, mitte loomulik ei olnud, et side ehk põrandaalustega katkes. Aga need andmed, mis meil tarvitada on, ja need on päris kindlad, näitavad, et Eesti tööliste partei rühmade tegevlaste ühendus põrandaaluste kommunistlike organisatsioonidega on kestnud, kestnud kogu aja täiesti seotult ja täie hooga edasi.

Kui meie pöördume selles küsimuses lähemalt linnavolikogude rühmade poole, ja kui küsida tahaksin, mis ühendus on neil rühmadel Eesti tööliste partei ja põrandaaluste kommunistide organisatsioonidega, siis arvas härra Jõeäär endal elava õiguse olema öelda, et vaadake, sulgemise otsuses on Eesti tööliste partei rühmad, Tallinnas ei olevat aga säärast rühma. Härra Jõeäär, kui Teie arupärimisega esinete, siis Teie ülesanne peab eeskätt olema, muretseda täpsamaid andmeid selle kohta, millega välja tulete. Kui Riigi Teatajas ei ole avaldatud täielikult kandidaatide nimekirjade nimetused, siis oleksite pidanud seda jälgima ja sellest teadlik olema, et esitatud kandidaatide nimekirjas pealkirjana ka Eesti tööliste partei figureeris. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Nüüd tekib küsimus, kas need mitmenimelised nimekirjad olid tööliste partei nimekirjad?

Vaadake, siin on küsimus, mille juures ma tahaksin paari sõnaga peatuda. Võin Riigikogule avalikult öelda, et viimastel valimistel põrandaalused organisatsioonid koonduisid nõndaviisi, et nemad ei lähegi ühe organisatsiooni nime all välja, vaid nad püüdsid oma rakuksi viia väga mitmele poole, näiteks tööstuseettevõtetesse, rahva laiematesse hulkadesse, et endile poolehoidu muretseda. Nende püüd oli teotseda mitmesuguste kõrvalnimede all, et oma tegevust varjata, ja et oma tööd paremini teha.

Juhiks ja korraldajaks oli põrandaalune kommunistlik pesa, sildiks Eesti tööliste partei kõrvalnimetustega.

Mis puutub valimiste korraldamisse, siis võin Riigikogule teatada andmete põhjal, mis ministeeriumil olemas, et valimisi omavalitsuse esindusekogudesse Eesti tööliste partei poolt läbi ei viidud ainult üksikute juhtnõõride alustel, mis põrandaalt nimekirjade kokkuseadmiseks antud, vaid isegi nimekirjad põrandaaluse kommunistliku organisatsiooni poolt läbi vaadati ja kinnitati. Ma võin sellest käsukirjast põrandaalt tuua mõned väljavõtted, mis esitatud Eesti tööliste parteile ja teistele väikesemaile rühmitustele näpunäideteks, kuidas nimekirju täita ja kokku seada. Seal on jagatud Tallinna linn töötamiseks kõigepealt täpselt raioonidesse. Ja kandidaatide nimekirja enda kohta on esitatud järgmised põhimõtted: „Kandidaatide nimekirja peab saama kokku seatud nii, et selles oleksid esindatud kõik tööstuseettevõtted, kõik ametialad ja võimalikult iga töötava kihi esindajad. Kuid siinjuures peab jääma peatingimuseks, et kandidaat olgu revolutsiooniline proletaarlane, kes klassivõitluse seisukohtadele igasugustes seisukohtades truuks jääb. Intelligentne võtta ainult üksikuid ja ainult neid, kes näidanud, et nad mitte ainult sõnades, vaid ka tegudes järjekindla klassivõitluse alusel seisavad.“ (L. Johanson, stp: Täiesti õige põhimõte.) Härra Johanson, kui need inimesed oleksid käinud Teie põhimõtte järgi, siis oleks hea, aga see siin on hoopis teine, revolutsiooniline klassivõitlus, kui see, mida teie tahate. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt. — J. Soots, põl: Tuleb välja, et teil ühised põhimõtted! — M. Martna, stp: Kas teie ei seisa klassivõitluse alusel? — J. Soots, põl: Meie ei seisa!)

Need on, austatud Riigikogu liikmed, üksikud väljavõtted käskude ja korralduste reast, mida Eesti tööliste partei ja temaga koos teotsevad legaalsed organisatsioonid välja andnud. Teise salaorganisatsiooni poolt antud käskude ettekandmisega pole ministeeriumi arvates praegu veel aeg Riigikogusse tulla. (A. Jõeäär, stp: Miks lasite nimekirju esitada?) Härra Jõeäär, ma seletasin Teile, et need materjalid meile siis kõik teatavad ei olnud. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.)

Kui arupärijate poolt, austatud Riigikogu liikmed, ette tuuakse, et Eesti tööliste partei esindused omavalitsuste volikogudes, eeskätt Tallinna linnavolikogus, ei olevat midagi riigivastast teinud, vaid ainult tööliste huvide eest võidelnud, siis võetagu

teadmiseks, et just Tallinna linnavolikogus Eesti tööliste partei ja teiste lisanimetuste all esinenud rühm ei olnudki tõelikult nimetatud rühmituste esindus, vaid Eesti-maa kommunistliku partei maskeeritud esindus.

Kommunistlik salaorganisatsioon oli see, kelle korraldusel ja lähematel üksikasjalistel juhtnööridel see rühm esines valimistel, võttes endale paljurealise nime, et seega varjata oma tõelikku päritolu. Eesti tööliste partei esines seejuures asja legaalse korraldajana ja läbiviijana. Kandidaatide nimekiri seati, nagu nägime, kokku kommunistliku salaorganisatsiooni käsikute näpunäidetel, ja valimiste läbiviimiseks anti põrandaalt juhtnöörid.

Kui nüüd arupärijad leiavad, et see rühm ei suutnud veel midagi ära teha, siis võetagu arvesse, et kommunistlik salaorganisatsioon, meie riigi vastu teotsedes, ei nõua sugugi, et tema esindused omavalitsustes, kohe sinna pääsedes, hakkaksid riiki kukutama või lõhkuma. Kommunistlikule salaorganisatsioonile on legaalsed rühmitused, nende hulgas ka esindused omavalitsustes, esialgu vajalikud, kui abinõud oma lõppeesmärgi, Eesti riikliku iseseisvuse hävitamise, saavutamiseks. Kuidas neid rühmitusi ühel või teisel korral kasutatakse, ei olene neist rühmitustest endist, vaid kommunistliku salaorganisatsiooni taktikast ja tegevuse iseloomust ühel või teisel ajajärgul. Kui selle juures tekib periood, kus üks või teine rühmitus ei avalda nähtavalt riigivastast aktiivset tegevust, siis see sugugi veel ei tähenda, et ta poleks valmis seda tegema, või et temast poleks mingit kasu kommunistlikule salaorganisatsioonile ja sellega ühenduses hädaohtu riigile. Juba säärase rühmituste tekkimine, kes valmis täitma kommunistliku salaorganisatsiooni käsked ja korraldusi ning teotsema selle salaorganisatsiooni ülesandel, eeldab hädaohtu riigi rahule ja julgeolekule.

Riigivõim, pidades võitlust kommunistliku salaorganisatsiooni vastu, peab võitlema ka tema käsikute ja abiliste vastu, ükskõik, missugust nimetust nad ka ei kannaks. Eriti vajalik on see võitlus praegusel ajal, kus kommunistid muutunud palju aktiivsemaks, kui nad seda olid paaril viimasel aastal. Riigivõim ei tohi lubada kommunistliku salaorganisatsiooniga ühinenud rühmituste teotsemist meie riigi vastu ainult sellepärast, et need rühmitused teotsevad legaalselt ja on võtnud endale tööliste koonduste nime. Eestis teotseb väga palju tööliste organisatsioone, kelle vastu riigivõim ei ole tarvitanud

ega mõelnudki tarvitada ühtki surveavaldust, kuid kui riigivastased organisatsioonid oma kuritegeliste sihtide varjamiseks võtavad enesele tööliste organisatsioonide nime ja selle varjul püüavad arendada Eesti riigi iseseisvust ähvardavat tegevust, siis ei saa see nimi neid riigivõimu vaheleastumisest päästa.

Ma peaksin seda ettekannet lõpupoole viies Riigikogu seadma veel ühe tõsiasja ette. Nimelt võidakse minult küsida, mis nende rühmituste kaudu, kellest meil jutt, uulitsa demonstratsioonidel taheti ette võtta? Andmete põhjal, mis Kohtu- ja siseministeeriumil olemas, võiksin ma lugupeetud Riigikogu liikmetele ette kanda järgmist ühest põrandaalusest käskkirjast õige pildi saamiseks, mis puudutab uulitsa demonstratsioonide küsimust: „Seda oli ette näha, et rongikäigud keelatakse, sest sotsid ei võtnud meelevalduse ettepanekut kunagi tõsiselt, vaid nad olid sunnitud „leppima“ Tallinna proletarlaste ettepanekuga. Selle ettepaneku võtsid nad vastu ainult selleks, et meelevaldust parem maha sahkerdada. Nagu näha, on sotsid ses asjas valitsusega kokku leppinud. Muidugi poleks ju sotsid suutnud Tallinna töölisi vaos hoida.

Tallinna proletarlastel peavad sotse viima avalikule meelevalduse mahategemisele. Seda saab kätte aga ainult siis, kui Tallinna proletariaat kõigist keeldudest hoolimata uulitsameelevaldusele ilmub, muidugi mõista revolutsiooniliste loosungite all. Võibolla, et politsei saab katset tegema meelevaldust laiali kihutada. Kui aga suudate uulitsale tuua suuremaid hulki, äpardub politsei katse kindlasti. Kogu Eesti ja iseäranis Tallinna proletariaat on viimasel ajal mitu korda näidanud, et ta revolutsiooniline võitlusetahe järjest kasvab. Seda võitlusetahet tuleb proletariaadi organiseerimiseks ja võitlusele viimiseks ära kasutada. Seepärast teeksid proletariaadi juhtivad organisatsioonid suure vea, kui ei viiks proletariaati võitlusesse.“

Austatud Riigikogu liikmed! Mida kõneleb see dokument? Seda, et tähendatud meelevaldused ei pidanud olema midagi muud, kui töölistehulkade uulitsale kutsumine ja avalikult riigikorra vastu üles kihutamine ja võimudele vastuhakkamine. Lisage sinna juurde üleskutsed, broshüürid, ja siis peate ütlema, et kui need andmed Kohtu- ja siseministeeriumile teatavaks said, ei olnud enam teist teed, kui see, mida mööda käidi.

Kõigile sellele lisaks oleks mul Riigikogu tähelepanu juhtida veel ühele asjaolule. Minule on ette heidetud arupärimise põhjendajate poolt, mispärast ei ole sellest parteist

inimesed kohtu alla antud. Mispärast likvideeritakse partei enne, kuni viimane kui tege-lane kohtu alla ei ole antud?

Austatud Riigikogu liikmed! Mina arvan, et valitsus ei saa sellele sotsialistide poolt õpetatud seisukohale asuda. Kui meie alles siis oma riigi kaitseks hakkame midagi ette võtma, kui riigilõhkujate poolt teatud sam-mud juba astunud, kui meil veri jälle voolamas uulitsail, nagu seda näinud oleme, siis on juba hilja. Käed püksitasku panna ja oodata, kas mõni meie kätte ei lange, ja alles siis kohtuteel asja ajama hakata, kui uuesti paugud Eesti rahva julge-oleku vastu kostavad, — seda ei saa valitsus lubada.

Mis puutub asja vormilisse külge, siis tahaksin ma Riigikogu tähelepanu juhtida ühele asjale. Eesti tööliste partei on suletud Kohtu- ja siseministri otsusega 5. aprillist s. a. Sellele otsusele ei ole edasi kaevatud. See otsus on astunud jõusse. (A. Jõeäär, stp: Ei, kindral-kuberner tegi seda!) Kohtu- ja siseministri käes on kindral-kubeneri õi-gus, seda Teie, härra Jõeäär, peate teadma, kui Teie juriidiliselt mõelda tahate ja suu-date. Rühmade likvideerimiseks omavalit-suste esindusekogudes on otsus tehtud, aga alles 26. aprillil, järelikult ei ole tähtaeg möö-das, kus sellele otsusele kohtuasutustele kae-vata võib. See samm on pandud seadustega meie kohtuasutuste järelevalve alla nende inimeste huvides, kes tunnevad, et neile üle-kohut tehtud. Tahavad nad oma õigust kaitsta, on neil seks võimalus. Riigikogul ei ole aga mingit õigust oma kätte võtta kohtu-võimkonda kuuluvaid asju, see on, otsus-tama hakata puht juriidilisi küsimusi, kas Kohtu- ja siseminister talitanud seadusepä-raselt või mitte. Selleks on meil kohtud, ja meie Riigikogu teeks halvasti, kui ta hakkaks kohtuasju lahendama. Riigikogu võib poli-tiliselt hinnata valitsuse ja üksikute minist-rite tegevust, aga kohtutegevusse ta ennat segada ei tohi. Ja mina pean seda hädaoh-tlikuks eriti praegu, enne edasikaebamise tähtaja möödumist, kui siin Riigikogus asja juriidilist külge tahetakse otsustada. See ei tähenda muud, kui teatavat politilist surve-avaldust kohtule, ja niisuguse sammu aru-pärijate poolt lükkab valitsus kahe käega tagasi.

A. Jõeäär (stp): Arupärijate nimel on mul au teatada, et meie vastusega rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku,

läbirääkimised pidada ühel järgmi-sel arupärimis-koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

7. J. Voiman'i, J. Piiskar'i, O. Gustavson'i ja A. Usai arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele Võru õpetajate seminari sulge-mise kavatsuse kohta ja Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Teatavasti kavatses Hariduse- ja sot-siaalminister asuda õpetajate seminaride likvideerimisele ja juba käesoleva aasta suvel sulgeda korraga Võru õpetajate seminari kõik klassid ühes seminari algkooliga.

Säärane kavatsus sünnitab kohalikkude elanikkude hulgas laialist nurinat ja tekitab lastevanemate ringkondadele tõsist muret, sest kuigi härra minister olevat seletanud, et Võru seminari praegustele kasvandikkudele võiks võimaldada edasiõppimist teistes koo-lides, näiteks Haapsalu seminaris, pole ometi lastevanematel, eriti kehvemail, tegelikult võimalik õpilasi niikaugele kooli saata, mis-pärast sel teel ei saa üle raskustest, millised toob paratamata kaasa ministri eeltähenda-tud kavatsus. See kavatsus on aga pealegi haridusepoliitiliselt täiesti põhjendamatu ja õigustamatu, sest Võru seminari lõpetajaist on seni kõik kohad saanud ja koolitööle asu-nud suures enamuses oma kooli ümbruskon-nas, s. o. Võru-, Valga- ja Petserimaal. Ka tulevikus vajab see piirkond hea ettevalmis-tusega õpetajaid. Seda on tundnud ja tun-nustanud ka eeltähendatud maakonnad, kuna nad paari aasta eest üksmeelselt protesteerisid Võru seminari sulgemise kavatsuse vastu.

Võru õpetajate seminar on seega kõigiti tarvilik ja elujõuline kool. Seda näitab peale eeltoodu veel see asjaolu, et õpilaste tung kooli on olnud alati väga suur, igatahes kau-gelt suurem, kui on suudetud rahuldada. Läänud sügisel näiteks soovis astuda I klassi tervelt 136 õpilast, vastu võtta saadi ainult 36 õpilast; seminari algkooli I klassi võidi vastu võtta 56 soovijast ainult 22 õpilast.

Vormiliselt ei ole Hariduse- ja sotsiaal-ministri kavatsus Võru seminari korraga sulgemise asjas kokkukõlas hariduseminis-teriumi määrusega keskkoolide võrgu regu-leerimise kohta (RT 36 — 1928), millises korduvalt rõhutatakse, et keskkoolide ümber-korraldamine peab sündima järkjärgult. Säärane nõue on õpilaste ja koolipoliitika sei-sukohalt ning pedagoogiliselt täiesti põhjen-datud, mispärast sellest ka antud korral tu-leks kinni pidada, kui vajalikuks peaks osu-tuma seda kooli ümber korraldada, kuigi selleks ei näi olema põhjust.

Lõpuks olgu tähendatud, et kohalikud lastevanemad ministeeriumile saadetud 165 allkirjaga märgukirjas kindlalt ja üksmeel-selt vaidlevad Võru seminari sulgemise vastu.

Kõike seda arvesse võttes tuleb pidada Võru õpetajate seminari sulgemise kavatsus ebakohaseks ja põhjendamatuks sammuks meie haridusepolitika alal, mispärast palume Vabariigi Valitsuselt seletust järgmistele küsimistele:

1. Kas on Vabariigi Valitsusel teada Hariduse- ja sotsiaalministri kavatsus Võru õpetajate seminari sulgemise asjas?

2. Kas kavatseb Vabariigi Valitsus takistada Hariduse- ja sotsiaalministri eeltähendatud kavatsuse teostamist?

3. Kui ei, siis millistel motiividel ja kuidas kavatsetakse säärasel korral lahendada eeltähendatud Lõuna-Eesti maakondade suhtes õpetajate ettevalmistamise küsimus?

J. Voiman. J. Piiskar. Oskar Gustavson. A. Usai.“)

J. Piiskar (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Võru õpetajate seminari sulgemise kavatsus, mis üldiselt teatavaks saanud, on muu seas Võrumaa ja kogu Lõuna-Eesti ringkondades, alates õpilaste vanematest, õpilastest ja lõpetades kohalikkude omavalitsustega, tekitanud teatud ärevust. Ei suudeta aru saada, millest säärane samm tingitud, ja milleks seda niisuguses korras tarvis läbi viia.

Kuna see küsimus on niisugune, mida ei saa edasi lükata, sest läheneb õppeaasta lõpp, kus õpilased ja lastevanemad peavad kavatsusi tegema, kuhu saata õpilasi järgmiseks õppeaastaks, siis on tarvis selles küsimuses teatud selgust saada, seda enam, et alles hiljuti jäi ministeerium oma korraldustega ühe teise Võru kooli suhtes hiljaks. See ongi põhjuseks, mispärast meie tarvilikuks oleme pidanud küsimust siinkohal kõne alla võtta.

Hariduse- ja sotsiaalministri kavatsus ei ole õige sel kujul, nagu see teatavaks saanud, kõigepealt vormiliselt, sest see on vististi ainuke — võibolla mõned nähtused on olnud, mina ei tea neid — nähtus, kus keskkool suletakse ühe ropsuga. Ministeeriumi oma sellekohane määrus rõhutab mitmekordselt, et kui mingi kool suletakse, siis see tuleb teostada järkjärgult, nii et õpilased, kes kooli alamatesse klassidesse astuvad, lähevad klassist klassi edasi, ja uusi õpilasi ei võeta enam vastu. Seda teed on käidud Tallinna tehnikumi juures, Tallinna seminari ümberkorraldamisel ja paljude teiste koolide juures, kus õpilaste vastuvõtt lõpetatakse, ja kool sureb iseenesest välja seega, et viimased õpilased lõpetajatenä koolist lahkuvad.

Nüüd on aga kavatsus tänavu suvel, uue õppeaasta algul, sulgeda korraga kogu semi-

nar. See samm, kui see säärasel kujul teostatakse, on sisult raskem kui ühegi teise keskkooli samas korras sulgemise juures, nimelt seepärast, et peale kõigi nende raskuste, mis iga säärase kooli ühe ropsuga likvideerimine kaasa toob, nagu õpilaste ümberpaigutamine teistesse koolidesse j. n. e., sinna juurde tulevad need raskused, mis tingitud seminari erilisest iseloomust. Seminari lõpetajaile ei anta kohe lõputunnistust, vaid nad määratakse praktikale ja selle lõpetades korraldatakse neile teatavad tööd-katsed, mis moodi need korraldatakse ei ole tähtis, kuid iga tahes tulevad lõpetajad pärast praktika-aasta möödumist teatavale kontrollimisele, ja alles siis antakse neile pedagoogikanõukogu otsusega lõputunnistus. Tähendab kooli sulgemine ei võta ainult õpilastelt edasiõppimise võimalust, vaid asetab rasketesse oludesse ka need õpilased, kes kooli lõpetanud. Seminaride seaduses ei ole ette nähtud säärasel korda, et ühe seminari lõpetajale võib lõputunnistuse anda teise seminari pedagoogikanõukogu. Peab kartma, et need, kes läinud aastal lõpetasid seminari, jäävad tunnistusetu, samuti ka need, kes tänavu aastal lõpetavad, sest kui ei ole kooli, ei saa olla aasta pärast ka kooli pedagoogikanõukogu.

Agaga ka nende õpilaste suhtes, kes koolis, tekivad raskused, sest Tartu seminari nad ei pääse, kuna Tartus ruumid kitsad.

Seda arvesse võttes on härra minister juhtinud tähelepanu sellele, et õpilased võiksid minna Läänemaa seminari. Agaga kujutage ette seda seisukorda, kuidas Võru-, Petseri- ja Valgamaa õpilased peaksid raudteel läbi reisima kogu Eesti Vabariigi, läbi pealinna ja viimaks saabuma Läänemaa seminari. Selleks ei ole paljude õpilaste vanematel mingit võimalust, ja õpilased ise vähemalt on sellel arvamisel, samuti ka vanemad, et nad sinna ei saa sõita. Sest kui vaadata Võru seminari õpilaste koosseisu, siis näeme, et pea-aegu kõik on kehvemate inimeste lapsed. Seal on praegu 176 õpilast, mõned neist on küll praegu sõjaväeteenistuses, aga siiski kuuluvad õpilaste hulka. Seal on kõigepealt põllupidajate lapsi, nende põllupidajate lapsi, kes on majanduslikult raskes seisukorras, eriti rahapuuduse tõttu, 79 õpilast, käsitöölise lapsi 21, päevatöölise — 17, ametnikkude — 25, kaupmeeste — 18 ja peale selle korteripidajate lapsi, kelle elukutse eraldi märkimata. Nagu näete, kõik need inimesed, isegi kohalikud väikekaupmehed ja ametnikud ei kuulu säärasesse kihti, keda võiks nii jõukaks pidada, et nad oma lapsi ka teises riigi ääres koolitada jõuaksid. Seega tekiks olukord, et on küll koht, kuhu õpilased minna võiksid, aga tegelikult ei ole sellest kasu,

sest vanematel ei ole võimalust lapsi sinna saata. Võrus koolis käies võivad nad aga laste korteri natuuras tasuda, võivad kodunt toitu kaasa anda j. n. e., nagu ka tegelikult tarvitatakse. Kui aga Võru seminar suletakse, siis ei saa osa õpilasi õppimist lõpule viia, ja kui sealjuures arvesse võtta, et Võrumaal on keskkoolide võrk hõredam kui mujal, siis tähendaks seminaril sulgemine Lõuna-Eestile kesk- ja kutsehariduse saamise raskendamist suures ulatuses. Säärane on vormiline külg.

Kui aga vaadata sisuliselt, siis näeme, et ei ole mingit vajadust Võru seminaril sulgemiseks, eriti sääraseks järsuks, üheropsuga sulgemiseks, sest seminaris on õpilasi küllalt niipalju, kui säärase kool õpilasi edasi viia võib. Esimeses klassis on 39 õpilast, II kl. — 32, III — 27, IV — 28, V — 31, VI — 23 õpilast, kokku 176 õpilast. Peale selle on harjutusekool, see on algkool 155 õpilasega. Seega Võru seminaris ja harjutusekoolis saavad õpetust kokku 331 õpilast. Tung sellesse kooli on väga suur, nii nagu ka meie oma arupärimises oleme näidanud, ja sagedasti võetakse väga väike protsent soovijaist vastu. Huvitav on selle juures märkida, et kõik õpilased on kohalikust piirkonnast. Ma mõtlen kohaliku piirkonna all Võru-, Valga- ja Petserimaad. Pea kõik õpilased on pärit neist maakondadest, ainult kaks õpilast on väljaspoolt: üks õpilane Pärnumaalt ja teine Tartumaalt. See näitab, et kohapeal on vajadus kooli järele; kohalikust ümbruskonnast kogub niipalju õpilasi, kui kool vastu võtta suudab. Ma tähendasin juba, et need on kehvematest kihtidest, kes oma lapsi kaugeemale ja raskemates tingimustes kooli saata ei suuda.

Edasi, kui seminar suletakse, siis peab arvestama seda, et ühes sellega ei saa sulgeda seminaril harjutusekooli, sest seminaril harjutusekoolis on kaugelt suurem osa lapsi linnast, ja seega tuleb avada tingimata uus linna algkool, sest praegused algkoolid ei suudaks neid õpilasi mahutada. Kui tahtakse seminaril koondada kokkuhoiutähe all, siis peab sellest kõigepealt maha arvama ühe algkooli ülalpidamise kulud Võru linnas, mis tingimata avada tuleb.

Kui kool sulgeda, siis peaks vähemalt üheks põhjuseks olema see, et õpilased, kes kooli lõpetavad, teenistust ei leia, sest meil on kõneldud, et teatud koolid ja koolitüübid üle produtseerivad, välja saadavad inimesi, kellele teenistust ei jätku, ja seepärast sisuliselt nende ettevalmistus otstarbetuks ja üle-aruseks muutub. Võru seminaril kohta seniseid kogemusi ja tähelepanekuid arvesse võttes seda öelda ei saa. Võru seminaril laseb

tänavu välja VI lennu õpilasi. Üldse laseb ta välja keskmiselt 25 lõpetajat aastas, mõni aasta rohkem, teine vähem. Nii võib öelda, et umbes 150 õpetajat on seni andnud Võru õpetajate seminar. Kõik senised lõpetajad on kohad saanud, peaaegu kõik Võru-, Valga- ja Petserimaa piirkonnas. Ainult üksikud on valgunud teistesse maakondadesse, kas seepärast, et seal juhuslikult koha said, või seepärast, et nad juba teistest maakondadest pärit olid ja pärast kooli lõpetamist tagasi läksid oma kodukohta. Tähendab, sama ringkond, kelle jaoks kool määratud, on ära kasutanud kõik õpilased, kes koolist lõpetajatenä lahkunud. Ka tuleviku kohta ei ole väljavaated teistsugused. Kui teatavaks sai kavatsus, et Võru seminar suletakse, siis on liikvele läinud ka omavalitsused ja on välja selgitanud, et normaalselt, see on aasta-aastalt on õpetajaid Võrumaal tarvis vähemalt 10, Valgamaal 6 kuni 10 ja Petserimaal kuni 15, seega tarvitab sama ringkond iga aasta 30 kuni 35 uut õpetajat. Nägime aga eelpool, et seminar annab aastas umbes 25 õpetajat, ja seda mitte ainult Võru seminar, vaid see on normaalarv, sest sääraastes kutsekoolides ei saa lõpuklass suur olla, ja 25 seminaril lõpetajat on normaal arv. Tähendab, kogutud andmetel võime öelda, et tulevikus Võru seminaril lõpetajatel teenistuse saamine on kindlustatud Võru-, Valga- ja Petserimaal, ja need ei ole seega need, kes üleproduktsooni sünnitavad, sest neil on võimalus kutsetööle asuda.

Sagedasti kõneldakse ka sellest, kutsekoolid olevat kallid, ja seminarid tulevat kaotada seepärast, et neis õpilaste ülalpidamine kalliks läheb. Kuidas hinnata kallidust, see on muidugi subjektiivne küsimus, ja seepärast ei hakka ma vaidlema, kas seminar on kallis või odav kool, kas kutsekoolid on üldiselt odavad või kallid koolid. Ma tähendan aga andmete järgi, mis ametlikult läbi töötatud ja avaldatud riigi statistika büroo aastaraamatus 1928, et teiste kutsekoolide hulgas on seminar odavamaid koole. Sealt kokkuvõtet tehes saame järgmised andmed. Kui võrdleme seminaril teiste alade kutsekoolidega, siis näeme, et ühe õpilase ülalpidamine põllumaianduse koolis keskmiselt maksma läheb 375 kr. aastas. karjakasvatuse koolis — 484 kr., tööstusekoolis — 367 kr., merekoolis — 772 kr., seminaris aga keskmiselt 219 kr. aastas. Nii näete, et seminar on viimasel kohal, ja õpilase ülalpidamine aastas seal tunduvalt odavam kui mujal. Seega on alusetu arvamine, mis siin ja seal kuuldavale tuleb, et seminar olevat eriliselt kallis kool.

Kui tulla üksikute seminaride juurde, siis on lugu säärane, et Võru õpetajate seminar on odavamaid teiste seminaride hulgas. Kui seminare sellepärast sulgema hakkame, et need kallid on, siis ei peaks ometi seda algama sellest seminarist, kus õpilase ülalpidamine kõige vähem maksma läheb.

Kui võtta statistika büroo aastaraamatu andmed 1926./27. aastast, sest hilisemaid ametlikke andmeid ei ole kokku võetud, siis saame järgmise järjekorra: Võru seminaris läheb õpilase ülalpidamine aastas 151 kr., Rakveres — 189 kr., Tartus — 201 kr., Tallinnas — 253 kr. ja Läänemaal — 357 kr. Need arvud on võetud harjutusekoolita. Kui harjutusekool juurde arvata, siis muutuvad arvud teistsugusteks, kuid vahekord jääb ikka samasuguseks. Siis näiteks Võru seminaris tuleb õpilase peale 211 krooni, Läänemaa seminaris tervelt 458 krooni. Igatahes on Läänemaa seminar enam kui kaks korda kallim Võru seminarist. Ja kui Võru seminar suletakse ja õpilasi sunnitakse Läänemaa seminari minema, mida see siis tähendab? See tähendab kutsehariduse saamist odavamaks-tegemise asemele kallimaks teha. Peale selle, nagu ma tähendasin, on igal õpilasel oma ülalpidamiseks ja sõidurahaks kulud palju suuremad Läänemaa seminaris kui Võrus. Seega oleks hoopis vastupidi talitatu sellele, mida õigeks ja otstarbekohaseks pidada. Kui seminare sulgeda tahetakse, siis ei oleks pidanud algama Võru seminarist, vaid oleks pidanud selle viimsena sulgema, sest et tähendatud seminaris õpilaste ülalpidamine on odavam, kui teistes seminarides.

Agasellele vaatamata, et Võru seminar riigile vähem kulusid teeb, kui teised seminarid, ei või öelda, et Võru seminar oleks sisuliselt alaväärtuslik, ja et ta kui kiratsev kool tuleks sulgeda. See asjaolu võiks teisel juhul väga tähtsaks muutuda, sest kui koolile vähe kulutatakse ja selle eest veel vähem saadakse, siis loomulikult ei tuleks ka seda vähest kulutada. Aga ma ei ole kuulnud, et Võru seminari kohta sisuliselt säärast hinnangut oleks antud, vaid olen kuulnud otse vastupidiseid hinnanguid. Ma olen näiteks lugenud Võru linnavalitsuse märgukirja, mis härra Hariduse- ja sotsiaalministrile saadetud, ja sealt leidsin, et seda kooli väga kõrgelt hinnatud. Sedasama on tunnustanud koolinõunik oma revideerimiskäigul. Samasugusel seisukohal on kohalikud omavalitsused, kes oma märgukirjades pooldavad kooli, kes leiavad, et see on väärtuslik kool, ja eriti kriipsutavad alla ta sisulist väärtust. Samas arvamisemad on lastevanemad, kes väga üksmeelselt hindavad kooli. Seda näitab ka asjaolu, et kui Londonis peeti suurem rah-

vusvaheline koolide näitus, siis võttis sellest osa ka Eesti ühe kooli kaudu, ja see kool oli nimelt Võru õpetajate seminar, kes tol korral Eesti kooli esindas. Ei ole põhjust arvata, et selleks valiti vilets kool, vaid vastupidi, et seda kooli üldiselt ja eriti seminaride seas hinnati palju rohkem, kui teisi koole. Meie teame ka, et Eesti saatkond selle kooli esinemisega väga rahul oli, ja et nimetatud kooli väljapanekuid isegi teistes linnadesse on viidud ning need sealsetes ringkondades tähelepanu endale tõmmanud.

See kõik ei kõnele selle poolt, nagu tuleks kool sellepärast likvideerida, et ta nõrk oleks.

Kui aga nüüd korralikult töötav kool odavamini suudab õpilasi ette valmistada, kui teised koolid, siis ei peaks ometi ei kokkuihoiu politika ega mingid teised motiivid põhjuseks olema, et just see kool tuleb likvideerida.

Agas kui veel veidike edasi vaadata neid küsimusi, mis ühenduses üldse seminaride likvideerimisega, siis jääb mul mulje, et ega meil seminaride küsimus nii väga põhjalikult läbi töötatud ei ole, sest need motiivid, mida ette tuuakse, et õpetajate ettevalmistamine pedagoogiumi kaudu riigil odavam tuleb j. n. e., ei kaalu kuigi palju.

Hariduse- ja sotsiaalministeerium, enne kui hakata seminare sulgema, võiks piirduda seega, et meil teisetüübiline õppeasutus olemas Tallinna pedagoogiumina. Igatahes ei ole tegelik elu veel näidanud, kuivõrt see tüüp eluvõimeline on, kuipalju seal õpilaste ülalpidamine maksma läheb, ja kuipalju maksma lähevad need asutused, kes selle õppeasutusega ühenduses. Kui pedagoogiumi kaheaastase kursuse peavad lõpetama keskkooli lõpetajad, siis on vaieldav küsimus, kas need noored õpetajad, kes sealt välja tulevad, suudavad võistelda seminaride lõpetajatega, ja kas ei suuda seminari lõpetajad oma ülesandeid õpetajaameti alal paremini täita, kui kaheaastase pedagoogiumi lõpetajad.

Edasi juhin tähelepanu ühele küsimusele, mis suurema tähtsusega. Neil maa del, kus seminari vastu hakatakse võitlema, on peatõukejõuks põhimõte, et nõutakse kõigilt õpetajailt kõrgemat haridust rahva kultuurilise tasapinna tõstmiseks. See on peapõhjus, ning teine põhjus on veel see, et õpetajad saaksid suuremat ainelist tasu oma töö eest. Pedagoogiumi juures kerkib küsimus, kas maksta selle lõpetajaile ülikooli haridusega või seminari haridusega õpetajate palka. Kui öelda, et pedagoogiumi lõpetajad ei ole kõrgema haridusega, siis mis ajab inimesi pedagoogiumi, kui neil on võimalus veel aastat paar pingutada ning üli-

kool lõpetada nelja aastaga, et saada kõrge-
mat palka. See palgavahe tasub kaheaas-
tase pingutamise. Kui lugu nii on, siis jää-
vad pedagoogiumid tühjaks, või läheb sinna
niisugune element, kes sugugi kohane ei ole
väärtuslikuks õppejõuks ning kes kisub alla
õpetajate väärtuse. Aga kui pedagoogiumi
lõpetajad määratakse kõrgemasse palgaast-
messe, kus kõrgema haridusega isikud on,
mis see siis Eesti riigile maksma läheks?
(K. B a a r s'i, tõer vahelhüüe.) Kui Teie
neid sinna ei pane, siis ei leidu pedagoogi-
umide jaoks õpilasi, siis on ju kasulikum
minna seminaride kaudu, või kui neid ei ole,
siis ülikooli kaudu, ja endale kõrgem haridus
saada, et saada kõrgema hariduse järgi
palka.

Kui vaadata, kuidas see küsimus teistes
maades areneb, siis näeme, et seal, kus se-
minaride asemel on katsutud asutada kõrge-
maid asutusi õpetajate ettevalmistamiseks,
raskusi on tekkinud sellest, et majanduslikult
ei suudeta seda läbi viia. Ja seepärast ei saa
meil kokkuhoiutähe all pooldada pedagoogi-
ume seminaride asemel, sest need peavad
paratamata suuremaid kulusid tooma kaasa.
Seminari õpetajate palgale vastava palga
eest pedagoogiumile õpetajaid ei saa, neile
tuleb kõrgem palk määrata. Ja kui seda
tehakse, siis ometi riigikassa kannab mitu
korda suuremaid kulusid, kui seminaride
ülalpidamisel.

Ma ei kõnele seda seepärast, et ma vastu
oleksin sellele, et rahvakoolide õpetajad
oleksid kõrgema haridusega. Kui Hariduse-
ja sotsiaalminister säärasele pinnale tahab
küsimuse panna ja kui ta selles mõttes semi-
nare likvideerima hakkab, et meie rahvako-
olidele tüsedamaid õppejõude saada, siis ole-
me meie esimesed, kes seda tervitavad. Aga
siis tulgu ja näidaku härra minister võima-
lus, et ta ka tõesti tegelikult seda läbi saab
viia, ja et meil samuti ei sünni kui Preisi-
maal, kus see küsimus ammu otsustatud,
kogu Saksamaal põhiseadusega otsustatud,
aga tegelikult ei suudeta seda ellu viia, ja
nüüd otsitakse seal võimalusi, kuidas teatud
paragrahvidest mööda pääseda. Kui meil
pedagoogiumide küsimus võtab väljakuju-
nenud koolitüübilt aluse, siis oleme sammu
tagasi läinud, aga mitte edasi.

Neil motiividel arvame meie, et kuigi kü-
simus puudutab antud korral ainult üht se-
minari ja mitte kogu seminaride likvideeri-
mist, siiski on see küllalt laiaulatuslik, et
seda avalikult kõne alla võtta veel enne
seda, kui selle teostamisele asutakse. See-
pärast arvan mina, et Riigikogule selle kooli
saatus ükskõik ei või ega tarvitse olla, ja

Riigikogu tarvilikku poolehoidu meie arupä-
rimisele avaldab, et see küsimus võiks aru-
tamisele tulla. Teen ettepaneku, arupäri-
mine vastu võtta.

Arupärimine võetakse vastu
26 Riigikogu liikme toetusel.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r-
s o n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Aru-
pärijad küsivad kõigepealt, kas on Vabariigi
Valitsusel teada Hariduse- ja sotsiaalmini-
stri kavatsus Võru õpetajate seminari sul-
gemise asjas? Sellele on mul volitus Vaba-
riigi Valitsuse nimel vastata, et Vabariigi
Valitsusel on teada mõnesugused Hariduse-
ja sotsiaalministri kavatsused Võru õpetaja-
te seminari asjus.

Teiseks küsivad arupärijad, kas kavat-
seb Vabariigi Valitsus takistada Hariduse-
ja sotsiaalministri eeltähendatud kavatsuse
teostamist? Sellele võin Vabariigi Valitsuse
nimel vastata, et Vabariigi Valitsus on val-
vel, et ka üksikud valitsuse liikmed seadus-
likust korrast kinni peaksid. (J. V o i m a n,
stp: Siin räägitakse otstarbekohasusest.)
Siis tahaksin veel sellele tähelepanu juhtida,
et keskkoolide korralduse ja seminaride sul-
gemise küsimus ei ole kunagi Hariduse- ja
sotsiaalministri otsustada olnud, vaid need
küsimused on Vabariigi Valitsuse otsustada.
Vabariigi Valitsus seesugust otsust teinud ei
ole, et ta seminarid täielikult sulgeda tahaks,
ja seepärast oleks vast enneaegne selles kü-
simuses arupärimisega esineda. Saab kõ-
nelda faktidest, aga mitte sellest, mis kel-
legi kavatsusel on j.n.e. (J. P i i s k a r'i, stp
v a h e l h ü ü e.) Kui rkl. Piiskar tahab sel-
lele midagi ehitada, mis Võrumaal tehti, siis
ma mõtlen, ei ole aeg siin sellest kõnelda,
vaid minge oma häälekandja toimetusse ja
õelge, et see seal kihamapanevaid jutte ei
ajaks, ja siis oleks asi korras.

Edasi tahan tähendada, et arupärijad
arupärimise kolmandas punktis küsivad, et
kui valitsus ei taha niisuguseid kavatsusi ta-
kistada, siis millistel motiividel ta seda ei
taha teha, ja kuidas kavatsetakse säärasel
korral lahendada Lõuna-Eesti maakondade
suhtes õpetajate ettevalmistamise küsimust?
Ma juba ütlesin, et valitsus niisugusel kor-
ral mingeid takistusi kellelegi tegema ei
hakka, kui ta otsuseks teinud ühe või teise
kooli sulgeda, vaid need, kellele see kuulub,
peavad selle täide saatma. Kui valitsus ot-
sustab ühe või teise seminari sulgeda, siis
peab vastav minister selle täide saatma. Et
valitsusel sellelaadilisi kavatsusi seminaride
suhtes üldse on, seda on ta väljendanud. Va-

litsus on esitanud Riigikogule vastava seaduseelnõu, milles ta kindla kavaga ja üksikasjalikumate lahenduseviisidega Riigikogule esineb, kuidas ta õpetajate ettevalmistamist niihästi üksikutes maanurkades, kui ka üle terve riigi korraldada tahab. Valitsus esitas Riigikogule pedagoogiumide seaduse juba 26. märtsil s. a., ja selles pedagoogiumide seaduses on vastavad motiivid ette toodud, mispärast seda teha tahetakse, ja Riigikogul on täielik võimalus selle alusel tervet seda küsimust kaaluda. Valitsuse soov on ainult see, et Riigikogu kiiremini asja arutamisele võtaks, ning valitsuse motiivid üksikasjalikule kaalumisele tuleksid. Valitsus on valmis sel puhul iga üksikasja kohta täieliku seletuse andma. (V a h e l h ü ü e.) Milleks üldse süsteem? Meie ei saa mitut asja korraga teha, vaid kord peab olema. Valitsus on esinenud Riigikogule seaduseelnõuga, on motiivid ette toonud, oleks tarvis asuda selle arutamisele, et Riigikogu võiks väljendada oma seisukohta, kas ta pooldab seda, kas ta leiab seda küllalise olema, ühel korral võetakse vastu, teisel korral lükatakse tagasi. Muud ei ole mul selle küsimuse kohta midagi öelda.

J. P i i s k a r (stp): Kuna härra minister meie arupärimisele vastas ainult üldsõnaliselt, jättes mitmed küsimused puudutamata, siis selleks, et seda küsimust sisuliselt kõne alla võtta, teen ettepaneku, läbirääkimised pidada ühel järgmisel arupärimis-koosolekul.

E t t e p a n e k v õ e t a k s e v a s t u.

8. Välisteenistuse seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. T u p i t s.

M. M a r t n a (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Välisteenistuse seaduse arutamine tõstab kogu välisasjade küsimuse üles. Tahan mõnda välisasjadest puudutada — nimelt sotsialisti vaatevinklilt. Sest ei ole ju kahtlust selles, et Eestigi Vabariik on iseloomult täiesti kodanlikuks ja kodanluse vabariigiks arenenud, vastu neid eeldusi, mis meil 10—12 aasta eest olid. Meie teadsime juba tol ajal, et Eesti Vabariik kodanliku struktuuri omandab. Aga me hellitasime lootusi, et see vähema tagurliku pagasiga toimub. (K. P ä t s, põl: Mis see tagurlus on, seda ei ole meil olemas.) Neil, kes ütlevad, et olemas ei ole, on arusaamine tagurlusest igatahes teine, kui sotsialistidel. Meie lootsime, et nõndanimetatud poliitilise

liberalismi ja sotsialismi sõnavormi asetatud lubadused, programmilubadused kodanlikkude rühmade poolt juba järgmisel päeval ära ei aura, et sealt ometi midagi peaks püsima jääma. Aga, lugupeetud härrad, meie eksisime oma eeldustega, näiteks tööerakonna poolt sotsiaalradikalismiga. (O. K a s k, töer: Praktiline asi!) See oli kadumiseks teile väga praktiline, just nii, nagu trudovikkide sotsialismiga. (K. P ä t s, põl: Trudovikid pole kunagi sotsialistid olnud.) Vähemalt nad ise ütlesid seda olema. Ka Teid on sagedasti sotsialistiks nimetatud, ja ma olen ikka selle vastu vaelnud, ja Teie olete selle ka tõeks võtnud. (K. P ä t s'i, põl vahelhüüe. — V a h e l h ü ü e.) Meie sotsiaaldemokraatia on samuti kadunud? Täna ma teile siiski sellest kõnelen, ja teie peaksite enne selgeks tegema, kas sotsialism tõepoolest kadunud on. (O. K a s k, töer: Mis on selles ühist välisteenistuse seadusega?) Kui uudishimulik Teie olete! Aga Teie tulite ju alles hilja Riigikogusse... Oodake natuke, ma kõnelen ka sellest Teile.

Tähendab, härra Kask, Teie sotsialism iga nime all on täielikult luitunud ja kadunud, ainult mingisugune mälestus on jäänud, mälestus, millest tollaegsed tunnistajad täna häbenevad. Sedasama peab ütleva ka teiste kodanlikkude erakondade kohta. Ütleme asunikkude koondus näiteks triivib nõndanimetatud saama lipu all „Sinimägede“ metsade poole. (Kaitseminister O. K ö s t e r: Kas seal, kus Jans juba istub, ja „sinimäed“ Jans'i eest ära lähevad?) Kui Jans'i ka ei oleks, siis oleksid kõik „Sinimäed“ esimeste järele kadunud. Võibolla teie peate Jumalat tänama, et Jans'i sinna saite, vastu Teie soovi — muidugi!

Demokraatlik liit on, nagu meie kõik teame, hingusele läinud; paljalt ülev nimi on jäänud tollaegsete mälestuste külge. (Välisminister J. L a t t i k: Miks Teie täna nii mälestustest räägite?) Ja põllumeeste kogud ei tee meelselt isegi tagurlikumatele junkrutele häbi. (K. P ä t s, põl: Ei tee. Aga Teie teete suure kollektivismi juures saunikutega tegemist.) Võib kurbuses kinni naelutada, et demokraatliku vabameelsuse surm algas juba enne selle elu saamist, ja see ei või ka välisasjadele oma värvingut andmata jätta, härra Kask. Meie võiksimme seda ühe oma Soome parteisõbra sõnadega iseloomustada ja öelda, et Eestis on palju tsaariaegset püsima jäänud. Selle märkuse tõttu oli meie kodanlik ajakirjandus jälle kord püha viha täis, aga ega seepärast see vähem tõsi ei ole! Peame ainult juurde lisama, et tsarismi vaim ennast ainult selles ei avalda,

mis püsima jäänud, vaid tuleb ka küllalt uut sellist juurde. Mullapind näib selleks väga soodne olema, seeme idaneb suurepäraselt. (J. Soots, põl: Vähe vihma, ei idane.) Ma ütlen, et vihma on parajasti küllalt, kõik lokkab aina. Ja välisasjades ei puudu tsarismi munakoored, mis noore kanapojukese külge nagu elujõu puuduse tunnistuseks ripnema jäänud. Eesti diplomaatidel toredusemundri vormi küll veel ei ole, kulttikandused, „dreimaster“ ja analinnusulgedega pole veel seadusega eluõigust saanud, s. o. kui erikuningakojad sellist värki omapoolt ei nõua, aga uhkeltkõlavad ametinimed astuvad uue teenistuseseadusega ellu, milliseid mõnelt poolt juba ammu oodati ja igatseti. Eks ole needki tuntud hääled minevikust? Ja eks ole ka nõndanimetatud saladiplomaatia, mis revolutsiooni tulekul pidi kaduma, mis aga hoolimata kõigest priskelt lokkab ja mis ühtlasi kõneleb tsaariaja vaimust. (K. Päts, põl: Kus kohal see on?) Härra Päts, näidata ma Teile seda küll ei saa! (K. Päts, põl: Siis öelge vähemalt ometi.) Kui Teie ootate, küll ma siis ütlen. (J. Soots, põl: Üksvahe oli väike „tiblamaatia“.) Eks ole ju nõnda, et iga tõsine diplomaat pead raputades naeratab, kui temale kõneldakse diplomaatiliste saladuste kõrvaldamisest? Ja eks ole kõigile tuntud tõsiasi, et meie välisasjade toiming väga otsib kokkupuutumisi ja aupakkumise võimalusi võimudega, milliseid meie demokraatia vastasteks, fashistlike püüete toetajateks hindame, ja kellest meie seepärast võimalikult eemale hoiame.

Meil öeldakse, et osav diplomaatia sõjavägesid väärt olevat, nimelt rahu kindlustamise suunas. Aga sõdade ajalugu kõneleb teist keelt. Nimelt, et just diplomaatia sõdade puhkemises väga suurt osa mängib. Ma ei tea muidugi, kui tõsi see on, aga kõneldakse, et tsaari diplomaatia Pariisis väga Jaurés'i kõrvaldamist soovinud, sest et Jaurés väga võimsalt sõja vastu teotses. Jaurés'i surmamisega vabanesid sõjakihutajad sellest takistusest, neile sai tee vabaks. Varsjaku vägevamad võimud meid selliste võimaluste eest! Aga kas pole ka meil selliseid rööpastkaldumise võimalusi? Kes mees peab, kui kergesti ja järsku meil nõndanimetatud Skandinaavia orientatsioonilt Poola orientatsioonile üle kalduti, ei saa seda kergesti eitada. Lööb ju Eesti Riigivanema külaskäik Varssavi praegu alles laineid. Ja mõnigi kord peaksime küsima, kes juhib ja kust juhitakse Eesti välisasju? Meile kinnitati kõige kindlamini, et Riigivanema Varssavi võõruskäik pidi olema ilma igasuguse

poliitilise tagapõhjata, lihtne viisakuseakt Riigivanema poolt, kes Varssavi saadiku kohalt tuli, kes pikemat aega oli Poolas viibinud. (Riigivanem O. Strandman: Ei ole kunagi keegi öelnud, härra Martna.) Ja ometi arenes sellele külaskäigule väga kõlav poliitiline tagapõhi. Juba see, et Eesti Riigivanem ei saanud rongi Vilnost 15-minutilise seisaku järele välja saata, kui seda taheti 80 minutit seista lasta. Ja kui Vilno maaülem Eesti Riigivanemat sõbralikult, ülisõbralikult tervitas ning Eesti hümni mängida laskis, ei saanud Riigivanem selle peale vaikida, vaid ta pidi viisaka inimesena, viisaka härrana vastama. (Vahel hüüe: Õige!) Muidugi õige, ma üldse räägin seda, mis õige. (Naer. — K. Päts, põl: Vahest läheb viltu ka.) Täna senini küll veel ei ole läinud. (M. Juhkam, tõer: Täna on ka vaieldavad mõned kohad.) Riigivanem pidi vastama. (Välisminister J. Lattik: Aga mis ta pidi tegema?) Pärts õige, viisaka inimesena pidi ta maaülemat tänama. Ja seegi võib arusaadav paista, et nagu me nüüd uudisena oleme kuulnud, Riigivanem Vilno maaülemale, s. o. aupaklikule tervitusekõnelejale, mälestusekingi saatis, vähemalt paistab see erilülina külaskäigu programmist. (Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Neid saadeti vist mitu tükki.) Igatahes aitab see külaskäigu mälestuse värske hoida. Väga võimalik, et Eesti välisasjade keskkohd seda kõike ette ei kavatsenud, mis „teised“ sellest tegid. Ja see lükkas võib-olla ilma „mede meeste tahtmata“ — Pärnu meeste keeles — Eesti välispoliitika suuna uperkuuti, just nagu kõhetanud pikk vana-härra Skandinaaviast mullu oli hoiatades maininud. Härra Lattik, meie lugupeetud Välisminister, ei tihka enam Rootsi poole kaeda, vaid tema vaatesuund on Poola poole pööratud. (K. B. A. S., tõer: Ta vahest vaatab mõlemale poole.) Ma ei ole kuulnud, et mõlemale poole, et härra Välisministril oleks Jaanose pale.

Ja sellest hoolimata öeldakse, et Vabariigi Valitsusel on võimu vähe! Kas sündis mainitud kursimuutus erakondadevahelise kokkuleppe alusel? Vaevalt! Kuid kui ajalugu süiski koalitsiooni õnnistusel sündis, siis oleks valitsus seda vähemalt ka opositsioonile teatavaks pidanud tegema! Seda ei ole tehtud. (Välisminister J. Lattik: Teie ju teate kõik, härra Martna, meie oleme ju mitu korda juttu ajanud.) Kes nüüd kõneleb? (Välisminister J. Lattik: Välisminister!) Ah, härra Lattik!

Et siin saladiplomaatia jäljed näha, sellele ei saa keegi vastu vaielda, nõnda sama

vähe, et selline saladiplomaatia mitte ainult kraavi servale, vaid ka kraavi põhja juhtida võib.

Tahan mõne sõna pühendada saatkondade ja välisministrite rohkusele, ilma et kedagi väga lugupeetud ja tööga koormatud saadikut-ministrit, või nende kaastöölist puudutada tahaksin. (M. J u h k a m, tõer: Noh, huvitav, kuidas Teie seda saate.) Kodanlike riigimeeste vaatekohti kuulsime eelarve arutamise ajal, härra Päts kõneles kurnis kaudu. (K. P ä t s, põl: Päriskultuur!) Ma ei taha öelda, et tagurlikult. Neile vastasid saadikud-ministrid. (K. P ä t s, põl: Literatuuri igatahes on.) Mina ei tarvita seda literatuuri. (K. P ä t s, põl: Võiksite tarvitada!) Saime mulje, nagu oleks mõlemal pool õigus. Sotsialistile näib, et neid saatkondi on liiaks palju, ja just hinnates kodanliku pisiriigi lähtekohalt. Tundub, et vähem kaaluks enam. Seda tunnistavad isegi kodanlikud riigimehed, kui nad asja erapooletult hindavad ja kui nende „oma mehed“ arvustuse alla ei tule.

Aga kui minult tahetaks küsida, missugune saatkond tuleks kustutada, siis jääksin vastuse võlgu ja vastaksin sellele ühe meeldetuletusega, millest küsijad ise järeldused peaksid tegema. Need järeldused võiksid õige kauge ulatusega olla.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, tuletan meelde, kui härra Piip Ameerika saadikuna Eesti tagasi tuli, ja kui Ameerika saatkonna likvideerimine päevakorrale kerkis, siis raiusid härra Piip ja tema sõbrad väga selle vastu. Näidati teiste poolt suurtele kuldudele, mis „end ei tasu“, aga härra Piip püüdis sõna tõsisel mõttes väliskomisjonile, Riigikogule ja ajalehelugejatele auku pähe rääkida, et Eesti ilma Ameerika saatkonnata läbi ei saa. Mis ütleb Ameerika, kui Washingtonis enam ei ole Eesti saadikut? Ameerika saatkond tehti peaaegu Eesti olemasolu küsimuseks. Nüüd on aga Eesti saatkond Ameerikas mitu aastat likvideeritud, ja nähtavasti ei ole midagi katki. Küll on aga mitu miljonit kulu vähem. Tuleks mõni teine kallis saatkond selkombel kõne alla ja likvideeritaks, mina arvan, tegelikult oleks tagajärg sama laadi. Aga küsimus ei seisagi niivõrt saatkondade kaotamises, kui uute saatkondade mitteasutamises. Seni on ju sageli nõnda olnud, et valitsus oli sunnitud kohata jäänud ministritele väärilisi kohti nõutama. Eriti tuleb meelde saatkond Kauhases, millele vaadata võis ka nagu erilise aupakkumiseaktile pisikesele diktaatorile Voldemaras'ele, kuna Itaaliaga eel sama teed oldi käidud. Itaalia saatkonna asuta-

mise puhul näidati meie poolt, et see on põhjendamatu asutus, ainult aupakkumiseks Mussolini'le. Selle vastu väideti, et Room omandavat suure poliitilise keskkoha tähtsuse, kus Eesti ei tohtivat puududa. Nüüd aga ilmus tegelikult, et Mussolini õuekond ometi nõnda tähtsaks ei arenenud, sest Rooma saadik paigutati ümber Varssavi, sest et sealne Mussolini Riigivangemale tähtsamaks osutub. (K. P ä t s, põl: Aga seda meie kuuleme esimest korda, Teie pole ennem sellest avalikult rääkinud.) Võibolla et siin ei ole, aga väliskomisjonis räägiti. (J. S o o t s, põl: Kas väliskomisjoni istungid on avalikud või kinnised?) Kas see oli avalik või kinnine, seda ma ei tea öelda. (Välisminister J. L a t t i k: Need on kõik kinnised.) Mina arvan, et see niisugune saladus ei ole, millest siin Riigikogus rääkida ei võiks. (K. P ä t s, põl: Teie pole ennem kunagi sellest rääkinud, et Teie Rooma saatkonda ei poolda.) Olen igatahes rääkinud, võibolla et siin Riigikogus ei ole.

Ma arvan, et meie kõik oleme kuulnud, et Rooma saadik Varssavi saadeti, nimelt sellepärast Varssavi, et see väga tarvilikuks peeti. Koalitsioonide rühmade üksmeele puuduse pärast ei lastud tuntud tööerakonna endist ministrit Varssavi minna. (Välisminister J. L a t t i k: Ega Teie, härra Martna, selle vastu ei ole, et saadikuid ümber paigutatakse?) Ei ole, mina ainult konstaterin neid huvitavaid fakte. (J. S o o t s, põl: Kuidas Berliini saadikuga vanasti oli?) See oli ka üks keeruline asi, ja et see keeruline oli, sellest kõnelen ka pärast mõne sõna. Endisele välisministrile Teie naabrusest ei võimaldatud ka teed Varssavi, ja siis tuli teine abinõu otsida. Endisele ministrile rahvusvabameelsete parteist ilma vabameelsuseta toimetati suur konsuli koht Salooniki kaudu Ateeni ja sealt edasi Konstantinoopoli esiteks rosinat pärast, pärast Türgi tubaka suursisseveo pärast. Kas ja missugune esindus härra Annusson'il praegu on, pole mul teada. (Kohtu- ja siseminister A. A n d e r k o p p: Härra Annusson on lihtne keemik kuskil vabrikus, ja seepärast võiksite tema rahule jätta.) Ah, ta esindab siis keemiat, see on väga huvitav kuulda, ma tahtsin härra Annusson'i kohta niipalju öelda, et härra Annusson kodumaal ka väga kasulik oleks, kui mitte kasulik. Ma ei heida seda talle ette, vaid konstaterin, et ta ära on, ja lisaksin veel juurde, et härra Annusson minu arvates üks neist viimsetest mohikaanlastest tööerakonna peres on, keda lugupidamisega meelde tuletada võib. (Välisminister J. L a t t i k: Mis ta kõik täna meelde tuletab! — K.

P ä t s, põl: Täna on hingedepäev.) Toodud näidetest jätkub selle tõestamiseks, et meil saatkondi vähe ei ole. (Riigivanem O. Strandman: Iseäranis kui lugeda, et härra Annusson'il ka üks saadiku koht on.) Ja et neist kõigile endistele ministritele jätkuks. Mõned rühmad jäävad küll rahuldumata, täies ulatuses ei saa neile saadikute kohti anda, aga kas võiks see uus seadus selles suunas parandust tuua? Ta ei olegi ju selle häda rohuks mõeldud. Sellel õn hoopis teine otstarb. Uus teenistuse seadus on kõrgete saadikute ja välisametnikkude taltutamiseks mõeldud. Näib ka tarvilik olema. (V a h e l h ü ü e.) Oli kuulda, et härra minister ühele saadikule kirjutanud, astugu ta haiguse pärast ametist ära. Aga härra on vastanud, et ta veel kunagi tervem pole olnud kui praegu. Näed, jääb ja — teenib edasi. Teisal olevat vahekorrad nõnda sassis, et saadiku- ja konsulipere läbikäimine väga palju soovida jätvat. Tuleb meelde ka ühe saadiku jämedapoolne radiokõne ühe suure partei suunas naaberriigis, mis paremale poolele küll headmeelt tegi, tolleaegsele sotsialistlikule Riigivanemale aga vähe külgemüksav pidi tunduma, rääkimata sellest, mis võõra riigi rahvas ütles. (Riigivanem O. Strandman: Kuidas tolleaegne Riigivanem, enne kui ta minister oli, oma kirjutusega välismaa lehes kahju tõi, kas Teie sellest ka ei räägiks.) Teie peaksite meelde tuletama... (K. P ä t s, põl: Teie ei kuule hästi parema kõrvaga. — K. B a a r s, tõer: ...mida kuulda ei taha.)

Niisuguste juhtude puhul peab uus teenistuse seadus nagu vastumürgiks olema. Kuid sellest kõneleb minu parteisõber, kes juriidiliste küsimuste käsitlemises kodusem.

Sotsialistina on minul, ja ma arvan ka minu parteisõpradel, oma erisoovid ja vaatekohad riigi välisasjades. Ja need soovid ning vaatekohad on tingitud meie rahva suurte hulkade elutingimustest, mis meie väikeses riigis väga omapärase arengusuuna võtnud.

Pean ütleva teie rahulduseks, et meie soovid ei kuulu kuidagiviisi sotsialiseerimisele ega kommunisteerimisele. Ma ütlesin juba varemalt, et meie Eesti Vabariik võis ainult kodanlikuks vabariigiks areneda, ja need soovid, mida ma sotsialistina ette annan, võiksid teostatavad olla ka kodanlikkudes riikides ja kapitalistlikkude abinõudega. (J. S o o t s, põl: Aga miks seda Rei valitsus läbi ei viinud?) Teie andsite ju sms. Rei'le ainult kaks kohta. Ka Issand Jumal ei oleks saanud vähemuses olles midagi teha. (J. S o o t s, põl: Meie poolt ei antud midagi.)

Anti teiste kodanlikkude koalitsioonirühmade poolt kaks ministrikohta ja Riigivanema koht, s. o. kolm kaheksa seas, ehk kolm viie vastu. Meie poolt ei oleks vaja eriti rõhutada, et meie vankumatut rahupoliitikat pooldame, mille hulka mõõgatäristamine ei kuulu. Äärmise piinlikkusega peame valvel olema ega endid mitte naabrite asjadesse segada laskma. Iseseisvuse püüdmiste algul oli meil sihiks neutraliteet, erapooletus. Meie soovisime ja lootsime, et seda meie soovi teiste poolt ka vormiliselt tähele pandaks ja kindlustataks. See ei ole täide läinud, uued rahvusvahelised korraldused pidavat selle aset täitma. Sellest hoolimata peame meie erapooletuse põhimõttest tegelikult kinni hoidma. See peab meil ülimalt sihiks olema. — See oli aeg, kus ka kodanlikud kihid meiega seda meelt olid, et väike Eesti tollivaba maa peaks olema. Meie, sotsialistid, ei ole sellest vaatekohast loobunud. Vastu meie tahtmist ägab rahvas surmaraske tollikoorma all. See on kodanliku vabariigi tarkuse teene ja selle kahtlane õnnistus, rahva laiade hulkade hõlpsamaks kurnaallhoidmiseks maksuma pandud.

Milleks välisesindused meil kaasa aitama peaksid, seda tahan järgmiselt märkida. Meie rahva suured hulgad ägavad elualleshoidmise kitsikuses. Maa tööstus on maailmasõjast saadik, s. o. kogu iseseisvuse aja kestel kohutavalt langenud. Suurtööstuse tööliste arv on seitsaastik 15—20 tuhat, see on ajuti 15, ajuti 20 tuhat vähem kui enne maailmasõda, 1913. a. Käsitööharud kiratsevad, põllumajandus on tööjõuga, kes odava palga tõttu põllumajanduse mehhaniseerimist takistab, üle koormatud. Rahvas vajab hädasti avaramaid töövõimalusi. Kuna aga töövõimalused väikesed, kannatab rahvas viletsuses ja vajab seetõttu sotsiaalset kindlustust, see on häid sotsiaalseadusi, milliste abil viletsuse kergendamise võimalik. Maailmas on paremaid ja halvemaid sotsiaalseadusi maksmas. Mõned riigid panid nõndanimetatud sotsiaalatlasheed amusse, kellel ülesandeks on eriti sotsiaalseaduseandlust jälgida ja teiste riikide tegelikust elust seda otsida, mis parem, mis eeskujuks kõlblik, ning seda oma kodus propageerida, eeskätt valitsusi paremale järeltegemisele kihutada. Isegi väike Eesti on nõndanimetatud sõjaväe atasheed oma saatkondade juures ametisse seadnud, kes alati valvel ja kõigest oma ülemuste peavad teatama, mis nad sõjaväe alal uut ja huvitavat arvavad nägema. Ma olen juhuslikult mõnda neist härradest reisima näinud, kellel oli ülesandeks

uut relva tähele panna, uusi mürkgaase jälgida ja palju muud säärast. Seda on palju, ja meie kindralid ütlevad, et kõike seda on vaja hoolega jälgida. Seda tehakse selleks, et teised sõja puhul surmamise ja hävitamise kunstis „meist“ ette ei jõuaks. Öeldakse, et ka väike Eesti ilma surmamiskunsti viimse sõna teadmata julge ei olevat. Ilusama sõnaga nimetatakse seda enesekaitseks. Rahva sotsiaalne elu peaks aga tähtsam olema, kui sõja kunst. Sest kui sõda rahva enesekaitseks peetakse, siis peab elu, mida alles hoida tahetakse, vähemalt alleshoidmise väärioline olema! Aga meie rahva suurte hulkade elu on kindlustuseta, elu alleshoidmine on — juhuse hooleks. Mina ütlen, et teistes maades on korraldusi läbi viidud, mis ka meil soovitavad ja kasulikud läbi viia oleksid, eriti ka sotsiaalkindlustuse mõttes. Ma nimetan ainult mõnda, et näidetega asja selgitada, ja kõigepealt tööpuuduse puhul kindlustamist ja sellega ühenduses elukorterite ehitamist.

Tööpuudus on rahvusvaheline nähe, põhjuselt kapitalistliku valmistuseviisi paratamatu tagajärg. Selle vastu võideldakse ka kapitalistlikkudes maades, ka kõige tagurlikumate valitsuste poolt. Teed ja abinõud on ühes kohas paremad, teisel halvemad. Meil on huvi teada, kuidas selle vastu võideldakse ja missuguseid tagajärgi saavutatakse; meie peaksime paremad välja noppima ja Eestis maksma panema, näiteks tööpuuduse vastu kindlustamine. Eks oleks ometi ülitähtis säärase kindlustuse seadusega tuttavaks saada ja meil maksma panna, mis meie oludele vastaks.

Härra minister Jürman püüdis küll toona näidata, et tööpuudus Eestis ei kasvavat, aga et meil kindlustuse seadust vaja ei oleks, seda ta ometi öelda ei julenud. Meie valitsus ei näi ju tööpuuduse häda tunnustada tahtvat. Minister Jürman kõneles sellest mööda, nagu see meil harilik. Meil, sotsialistidel, aga sellejuures kahtlust ei ole, et tööpuudus meie vaest rahvast eriti rängasti rõhub, ja et riigivõim siin peab abi otsima.

Ainult see võib ju ka põhiseaduse § 25. mõte olla, kus sellest kõneldakse, et majanduseelu tuleb õiguse põhimõttele vastavalt korraldada, millel sihiks peab olema inimesvääriilise ülalpidamise kindlustamine, eriti seaduste läbi, mis muu seas ka töösaamist, emakaitset, nooruse, vanaduse ja töövõime tuse puhul tarviliku toetuse saamist peab kindlustama.

Minu teades hakati pärast maailmasõda kogu Euroopas peale Eesti, kahjuks, ehitustööd kahes sihis korraldama: 1) rohkema

töö muretsemiseks ja 2) korterikriisi lahendamise sihis. Kuna elukorterite puudus teada oli, hakati neid juurde ehitama, teades, et elukorterite juurdeehitamine ühtlasi rohkem tööd võimaldab. Et see töö kasulik oli ja on, selle juures peale Eesti kuskil ei kaheldud. Eestis peetakse seda kahjuks lükseks ja elukorterite mitteehitamist peetakse kokkuhoiuks. Mujal, näiteks Inglismaal on isegi vanameelsed valitsused ja riigimehed vastupidises arvamises: nemad peavad korterikriisi lahendamist paratamata vajalikuks. — Ehitustööde rahandamises käiakse mitmesuguseid teid. Meie peaksime teadma, milline rahandamisviis meie oludele paremini vastab, ja sellest peaksime kinni haarama. Sotsiaalatasheel peaks muu kõrval ka see ülesandeks olema, head ja paremat sellel alal otsida, kinni püüda ja meie valitsusele, meie riigimeestele seda näidata, propageerida. Sellist tähelepanuvääriilist leiaks hoolas tähelepanija rohkesti, ja selle toomine Eesti võiks väga häid tagajärgi anda. Ja mina arvan, kui Vabariigi Valitsus ja näiteks meie Teedeminister, härra Jürman, selle oleks omaks võtnud, oleks ta minu küsimisele 6. mail teisiti vastanud. Ta ei oleks näiteks eriti rõhutanud, et suurtööstuse tööliste arv Eestis kasvab, kuna meie tõepoolest, nagu ma juba tähendasin, tõsiasja ees seisame, et meie suurtööstuses 15—20.000 inimest vähem tööl on kui enne maailmasõda. Tööpuudus ei juurdu ju mitte ainult meie iseseisvuse ajas, vaid juurdub osalt meie ajas, osalt endises. Kus ta juurdub, see peaks meile ükskõik olema, meie peame aga selle häda vastu võitlema. Härra minister oleks siis teadnud, et tööpuudusel Eestis väga tõsine alus on, ja et seda kommunistide teoks tunnustada ainult arusaamise puudusest tunnistust annab. Nõndasama oleks härra Jürman sotsiaalatashee kaudu kuulnud, et sesoonitöölised ainult seal hädaabist eemale jäävad, kus nende palk küllalt kõrge, ja kus nad suvepalgast ka talvel võivad ära elada. Kas võib härra Jürman seda näiteks meie turbatööstuse töölistest kinnitada, kelle sesoonitööaeg ainult 60 päevani aastas ulatub. Põllutöölise hulgas on palju neid, kes suve asemel ainult paar kuud või koguni mõne nädala tööd leiavad, kuna isegi suvepalk aasta ümber leiba ei anna. See peaks härra Jürman'il isegi ilma ühegi sotsiaalatashee valgustamiseta selge olema.

Ma ei saa sellest mööda minna, vaid pean neile küsimistele veel mõne minuti kulutama, sest härra Jürman'i väited on alles värsked.

Juhataja: Rkl. Martna on nõus kõnelema pärast vaheaega. Kavatsen kuulutada vaheaja. (Hüüded: Lõpetada!) Kuulen ettepanekut,
koosolek lõpetada.

Kui see ettepanek vastu võetakse, niisugusel puhul kõneleb rkl. Martna järgmisel koosolekul. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 19.46 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

